

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Kouluturvallisuuden portaat

Hämäläinen Piritta

2011 Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Leppävaara

Kouluturvallisuuden portaat

Hämäläinen Piritta
Turvallisuusalan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2011

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Portaiden tausta ja aiheen valinta.....	6
2.1	Ongelman asettelu ja portaiden tavoitteet	8
2.2	Työn rajaus.....	8
2.3	Työskentelymenetelmät	10
2.4	Käsitteistö	10
3	Teoreettinen viitekehys.....	11
3.1	Turvallisuuskulttuuri.....	11
3.2	Turvallisuuden arviointi	13
4	Portaiden esittely	16
4.1	Kohderyhmä.....	16
4.2	Tavoitteet	16
4.3	Portaat arvioinnin työkaluna	17
4.4	Mielipiteitä käyttäjiltä	18
5	Portaiden sisältö	20
5.1	Tekninen toteutus.....	20
5.2	Sisältöesimerkki: Ensimmäinen porraskäytävä	21
6	Työn jalkauttaminen ja jatkotoimenpiteet	23
7	Työn arviointi	24
8	Yhteenveto	25
	Lähteet	26
	Kuvat	30
	Liitteet.....	31

Hämäläinen Piritta

Kouluturvallisuuden portaat

Vuosi 2011 Sivumäärä 55

Tässä opinnäytetyössä esitellään koulujen turvallisuutta edistävä työkalu, työnimenä koulujen turvallisuusportaat. Työkalun tavoitteena on kehittää koulujen turvallisuustyötä omatoimiseen ja ennakoivaan suuntaan. Turvallisuustietoisuutta lisäämällä ja toimivan työkalun avulla pyritään kehittämään turvallisuuskulttuuria. Samalla turvallisuuden portaat antaa koulutuksen järjestäjälle hyvän työkalun valvontaan.

Opinnäytetyön raportissa on kuvaus turvallisuuden portaista, sen taustasta ja tavoitteista sekä jatkokehityksestä. Lisäksi raportti kuvaa portaiden laatimisprosessia ja syventää taustateoriaa portaiden takaa. Liitteenä olevassa tiedostossa on käsitelty tarkemmin ensimmäisen portaan sisältö vaatimuslistoineen. Lisäksi liitteenä ovat lyhyet kuvaukset seuraavista portaista, näiden osalta työ jatkuu Laurean turvallisuusalan opiskelijoiden toimesta.

Lait ja asetukset vaativat kouluilta monia erilaisia suunnitelmia ja toimenpiteitä turvallisuuden edistämiseksi. Jotta aika ja resurssit voidaan keskittää itse tekemiseen, tulisi tieto vaadittavista toimenpiteistä olla kootusti saatavilla. Tähän haasteeseen pyritään vastaamaan turvallisuuden portaiden työkalulla. Kuitenkin usein lain minimivaatimuksia noudattamalla ei voida taata riittävää turvallisuuden tasoa, siksi turvallisuuden portaisiin on koottu myös vapaaehtoisuuteen pohjautuvia toimenpiteitä.

Turvallisuuden portaissa kaikki toimenpiteet, niin lakien ja asetusten vaatimat, kuin vapaaehtoiset toimenpiteet on avattu konkreettisiksi toimenpiteiksi. Vapaaehtoisuuteen perustuvat toimenpiteet ovat erilaisia suunnitelmia, koulutusta, harjoitteita ja muita toimenpiteitä turvallisuuskulttuurin kehittämiseksi. Mitä ylemmäs koulu nousee turvallisuuden portaissa, sitä enemmän kehittäminen keskittyy vapaaehtoisuuteen ja vastaavasti koulun turvallisuuden taso paranee ja turvallisuuskulttuuri kehittyy.

Hämäläinen Piritta

School safety ladder

Year	2011	Pages	55
------	------	-------	----

This thesis presents a tool to advance safety in schools, with a working title school safety ladder. The purpose of the tool is to develop the safety work of schools in order to make it more independent and proactive. An attempt is made to improve safety culture by increasing the awareness of safety and using a tool that works. At the same time the safety ladder gives education providers a great tool for monitoring.

The thesis report is a description of the school safety ladder, its background and objectives and further improvements. In addition, the report describes the process of composing a safety ladder and deepens the background theory behind it. The appendix discusses in more detail the content of the first ladder, including a list of requirements. In addition, the appendices contain brief descriptions of the following ladders. For those the project continues with the students who study in the Security Management Programme in Laurea.

Laws and regulations require schools to make many different plans and take measures to promote safety. In order to make it possible to concentrate the time and resources on the essentials, information of the measures should be easily available. The tool of the safety ladder attempts to respond to this challenge. However, often by obeying just the minimum requirements of law, a sufficiently high level of security cannot be guaranteed. Therefore the safety ladder also contains elements based on voluntary action.

In the school safety ladder all actions, the measures required by laws and regulations as well as the voluntary ones, have been opened into concrete measures. Voluntary actions are all various plans, training, drills and other actions to improve safety culture. The higher the school climbs on the safety ladder, the more the improvement is focused on the voluntary and accordingly the school's security level rises and safety culture develops.

Key Words school safety and security, safety culture, safety assessment, tool

1 Johdanto

Koulujen turvallisuustilanne on saanut viime vuosina paljon huomiota. Viimeaikaisten kouluampumistapausten myötä on alettu kiinnittää entistä enemmän huomioita koulujen turvallisuuteen. Huomiota on kuitenkin liiaksi saanut nämä ääri-ilmiöt, turvallisuus on kuitenkin arkipäiväisiä pieniä tekoja. Paras ase vastata turvallisuuteen on ennakointi. Ohjeita ja erilaisia vaatimuksia luodaan kilpaa. Kouluilla on kovat paineet toteuttaa kaikkia turvallisuuden edistämistoimenpiteitä. Kuitenkin usein lain minimivaatimuksia noudattamalla ei voida taata riittävää turvallisuuden tasoa, vaan työtä olisi tehtävä enemmän. Koulujen turvallisuustyössä auttaisi työväline, johon on kerätty kaikki turvallisuutta myönteisesti kehittävät suunnitelmat, harjoitteet ja muut toimenpiteet. Tästä ajatuksesta lähti idea opinnäytetyöhön.

Pelkkä koonti ei kuitenkaan ole toimivin työväline ja niinpä ajatusta kehitettiin niin, että syntyi turvallisuuden portaat. Turvallisuuden portaissa kouluja koskeva lainsäädäntö on avattu niin, että lakien ja asetusten vaatimukset on koottu niiden velvoittaviin toimenpiteisiin. Tästä koostuu ensimmäinen porrastus. Loput kolme porrasta keskittyvät vapaaehtoihin suunnitelmiin ja toimenpiteisiin, koulutukseen, harjoitteisiin ja turvallisuuskulttuurin kehittämiseen. Portaat sisältävät työkalun, jolla on helppo tarkastaa ja pitää ajan tasalla oman koulun turvallisuutta edistävien toimenpiteiden tilaa. Lisäksi työkalu toimii arvioinnin apuna koulutuksen järjestäjille.

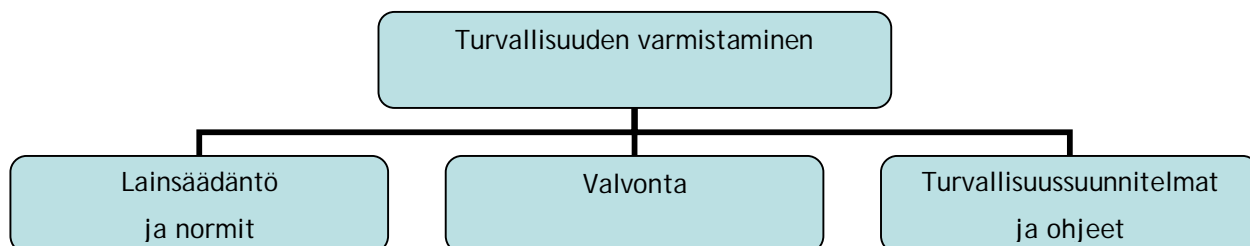
Tämä raportti käsittelee turvallisuuden portaiden syntyä ja taustaa. Raportissa perehdytään tarkemmin portaiden taustalla vaikuttavaan teoriaan turvallisuuskulttuurin kehityksestä ja turvallisuuden arvioinnista. Lisäksi esitellään portaiden idea, kohderyhmä ja tavoitteet. Liitteenä oleva portaiden sisällössä on kuvattu tarkemmin ensimmäisen portaan sisältö ja portaiden idea nettitoteutuksen näkökulmasta. Lisäksi ovat lyhyet kuvaukset muista portaista. Portaiden jatkokehitys ja tekninen toteutus jää Laurean turvallisuusalan opiskelijoiden vastuulle.

2 Portaiden tausta ja aiheen valinta

Toimintakeskeisen opinnäytetyöni aiheena on laatia turvallisuuden edistämispas kouluille, työnimenä koulujen turvallisuuden portaat. Opinnäytetyöni sai alkunsa ollessani työharjoittelussa Liikenneturvassa. Liikenneturva on julkaissut materiaalia ja valmiin työkalun koulujen liikenneturvallisuuden parantamiseksi. Mutta suunnitelman tekoon ei velvoita mikään laki tai säännös ja koulujen oma mielenkiinto ei ole ollut riittävä, jotta suunnitelmat olisi otettu käyttöön siinä laajuudessa kuin oli odotettu. Tästä heräsi ajatus, että entäpä jos kouluilla olisi opas, josta löytyisi kaikki lain velvoittamat toimenpiteet turvallisuuden

takaamiseksi. Tämän lisäksi oppaassa olisi esitetty vapaaehtoiset suunnitelmat ja toimenpiteet. Eli taka-ajatuksena oli saada jalansijaa liikenneturvallisuussuunnittelulle. Kun otin yhteyttä kouluturvallisuuteen perehtyneeseen lehtoriin, totesi hänkin, ettei tällaista koontia ole vielä koulumaailmaan tehty.

Haiko, Karvonen ja Wikström Kuntaliitosta (2010, 6) esittävät koulujen turvallisuuden seuraavalla tavalla:

Kuva 1. Koulujen turvallisuuden varmistaminen (Haiko ym. 2010, 6).

Koulujen tulee olla selvillä turvallisuutta koskevista säännöksistä: lainsäädännöstä, opetussuunnitelmien perusteista ja kunnallisista määräyksistä ja ohjeista. Lisäksi koululla tulee olla koulun turvallisuuteen, hätätilanteisiin ja työsuojeluun liittyvät suunnitelmat ja ohjeet. Suunnitelmien toimivuutta tulee harjoitella käytännössä. Lisäksi koulutuksen järjestäjän tulee valvoa, että kouluissa ja oppilaitoksissa on ajan tasalla olevat koulun turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat ja ohjeet. Miten koulut onnistuvat tässä kaikessa? Oppaita ja ohjeita on monenlaista, laki vaatii osansa, kunnat osansa. Turvallisuuden edistämiseksi olisi tärkeää, että koulun tarpeisiin keskitettyä tietoa olisi saatavilla vaivattomasta ja kootusti, jotta voimavarat voidaan keskittää itse tekemiseen. Koulujen käyttöön on tuotettu useita erilaisia mittaristoja ja tarkastuslistoja, joilla koulut voivat tarkastaa tietyn turvallisuuden osa-alueen tilan. Käytän tässä esimerkkinä koulun hyvinvointiprofiilia, joka on toteutettu verkkoportaalina ja josta löytyy selkeät tarkistuslistat (koulun hyvinvointiprofiili 2004). Mittaristoja on siis useita eri aihekokonaisuuksista, mutta sateenvarjo tyylistä koontia ei ole toteutettu.

Opiskelun yhteydessä toteutettujen kouluturvallisuushankkeiden aikaan, ajattelin saaneeni tarpeeksi kouluturvallisuudesta, mutta aihetta hetken mietittyäni se alkoi tuntua omalta. Kouluturvallisuuteen panostetaan entistä enemmän, joten työsarkaa tällä sektorilla riittää myös tulevaisuudessa ja on hienoa olla mukana tärkeässä työssä. Toisaalta opinnäyteyöni idea on koota erilaiset työkalut oppaan muotoon, jolloin se tuntuu luontevalta lopetukselta omalle opiskelulle, tällä tavalla tulee itselle kerrattua vuosien aikana opitut asiat.

2.1 Ongelman asettelu ja portaiden tavoitteet

Selvityksen mukaan oppimisympäristön turvallisuuteen liittyviä sisältöjä on useimpien koulujen opetussuunnitelmissa. Turvallisuuden suunnittelun ja kriisivalmiuden ylläpitämiseen useilla kouluilla on kirjallisia ohjeita. Useimmilla kouluista on myös vahvistettu järjestyssääntö, samoin pelastustoimilakiin perustuva turvallisuussuunnitelma. Työturvallisuuslakiin perustuva työsuojelusuunnitelma on noin puolessa maan kouluista. Oppimisympäristöjen turvallisuuden edistämiseen liittyvien toimintamallien, suunnitelmien ja kriisivalmiuden osalta näyttää siltä, että koulujen tarpeet johtavat vaaroja ehkäisevään toimintaan. Useimmin ja monipuolisimmin turvallisuuden riskitekijöihin on varauduttu kaupunkimaisten kuntien kouluissa, suurissa kouluissa ja ylimmillä luokka-asteilla sekä niissä kouluissa, joissa ongelmat ovat vakavampia ja esiintyvät yleisinä. (Hallituksen esitys 205/2002, 12.) Jotta voidaan kasvattaa näitä lukuja, tasa-arvoistaa kouluja ja jotta kaikilla kouluilla olisi yhtäläiset valmiudet turvallisuustyössä, täytyvät toimenpiteet priorisoida ja laatia kouluille käytännöllinen työkalu, jonka avulla voidaan selvittää mitkä vaatimukset koskevat meitä, mitä tulee tehdä ja mitä voisi tehdä? Kun keskitettyä tietoa olisi saatavilla vaivattomasta ja kootusti, voitaisiin voimavarat keskittää itse tekemiseen. Toki kaikki turvallisuustyö lähtee liikkeelle turvallisuusmyönteisestä ilmapiiristä ja otollisesta asenteesta, jossa vältetään katsomasta koulun turvallisuustilannetta vaaleanpunaisten lasien läpi. Tavoitteena on, että turvallisuuden portaat madaltaisi kynnyistä tартtua haasteeseen kehittää koulujen turvallisuutta.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on laatia kouluille työkalu, johon kootaan koulujen turvallisuutta koskevat säännökset ja tarvittavat suunnitelmat. Tämän työkalun avulla koulut voivat tutustua ja tarkistaa, että vaadittavat toimenpiteet ovat omassa koulussa asianmukaisessa kunnossa. Kuitenkin usein lain minimivelvoitteita noudattamalla, ei voida taata oppilaiden ja henkilökunnan turvallista arkea. Samaan pakettiin on tarkoitus koota myös lain ulkopuolella olevat työvälineet turvallisuuden edistämiseksi. Mitä korkeammalle portailla nousta, sitä enemmän kehittäminen keskittyy vapaaehtoisuuteen.

Työkalu vastaa käytännön haasteeseen toteuttaa turvallisuuden lähtökohdat: turvallisuutta koskevien säännöksiä tiedostaminen ja niiden toteuttaminen sekä koulutuksen järjestäjän valvontavastuu. Tavoitteena on turvallisuustietosuutta lisäämällä ja toimivan ja kattavan työkalun avulla kehittää koulujen turvallisuuskulttuuria. Samalla turvallisuuden portaat antaa koulutuksen järjestäjälle hyvän työkalun valvontaan.

2.2 Työn rajaus

Opinnäytetyössä tuotan sisällön koulujen turvallisuusportaiden ensimmäiseen portaaseen, joka käsittää kouluja velvoittavat lait ja asetukset. Muista portaista on lyhyet kuvaukset ja näiden kehitystyö jää Laurean turvallisuusalan opiskelijoille.

Porrasmalli on tarkoitus saattaa internetpohjaiseksi. Mahdollinen julkaisupaikka on koulujen turvallisuusportaali, jonka perustaminen on työn alla. Laurean turvallisuusalan opiskelija on luonut opinnäytetyönään projektisuunnitelman turvallisuusportaalin luomiseksi. Vastuu työni viemiseksi internetpohjaiselle portaalille ei kuulu opinnäytetyöhöni.

Opinnäytetyössä käsitellään esi- ja perusopetusta sekä toisen asteen koulutusta antavia oppilaitoksia. Ulkopuolelle on rajattu korkeakoulut.

Yritysturvallisuus EK:n (2009) mukaan turvallisuuden osa-alueet ovat seuraavat:

- Henkilöturvallisuus
- Kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus
- Pelastustoiminta
- Rikosturvallisuus
- Tietoturvallisuus
- Tuotannon ja toiminnan turvallisuus
- Työturvallisuus
- Ulkomaantoimintojen turvallisuus
- Valmiussuunnittelu
- Ympäristöturvallisuus

Jotta perusopetuslain (POL 628/1998) ja lukiolain (LukioL 629/1998) vaatimus taata oppilaalle turvallinen opiskeluympäristö, täytyy näistä yritysturvallisuuden osa-alueista huomioida kaikkia palasia. Tässä opinnäytetyössä keskitytään henkilöturvallisuuteen, mukana pelastustoiminta, hieman kiinteistö ja toimitilaturvallisuutta, rikos- ja tieto- sekä työturvallisuutta. Opinnäytetyössä ei käsitellä rikosturvallisuuteen ja kiinteistöturvallisuuteen liittyvien laitteistojen merkityksestä. Ulkopuolelle on rajattu myös ulkomaantoiminnot ja ympäristö, jos ne eivät kiinteästi ole yhteydessä henkilöturvallisuuteen. Työn kehittäminen vastaamaan kaikkiin turvallisuuden osa-alueisiin, antaa työlle enemmän merkitystä ja kokonaisvaltaisempaa kuvaa koulujen turvallisuustilanteesta.

Opinnäytetyön tuloksena syntyy työkalu koulujen turvallisuustyöhön. Koska aihe on hyvin laaja, rajataan opinnäytetyö siten, että työssä luon sisällön työkalun ensimmäiseen osaan eli ensimmäiseen portaaseen ja tämän lisäksi esitän työkalun idean ja muiden portaiden sisällöt lyhyesti, jotta se mahdollistaa työkalun jatkokehityksen.

2.3 Työskentelymenetelmät

Työni alkoi tutustumalla koulujen turvallisuutta koskevaan materiaaliin. Hyvin nopeasti karu totuus tuli julki: vasta viime vuosina on herätty kouluturvallisuuden merkitykselle. Sisäasiainministeriö on asettanut oppilaitosten turvallisuustyöryhmän, jonka tehtävänä oli laatia mm. ohjeistukset pelastussuunnitelman täydentämisestä huomioimaan Jokelan ja Kauhajoen kaltaiset tapahtumat (Sisäasiainministeriö 2009b, kuvailulehti). Työryhmän tekemä selvitystyö kehitysehdotuksineen on ollut ensimmäinen kansallinen laajamittainen työ kouluturvallisuuden edistämiseksi. Työryhmä esittää kouluille turvallisuuskansiota, jossa kaikki koulun turvallisuusasiakirjat ja turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat kootaan koulun turvallisuuskansioon. Kansion sisältö tulisi rakentua eri lainsäädännöissä ja normeissa edellytettyjen ja yleensä jo olemassa olevien suunnitelmien turvallisuuteen liittyvistä asioista (Sisäasiainministeriö 2009b, 25). Turvallisuuden portaiden ensimmäinen porras vastaa täysin työryhmän esittämää turvallisuuskansiota. Työryhmä ei ottanut kantaa turvallisuuskansion toteutusmuodosta, niinpä Laurean turvallisuusalan opiskelija otti: tehdään kansiota suoraan internetpohjainen työkalu.

Yleiskuvan saamisen jälkeen aloitin tiedon keruun koululainsäädännöstä. Työn edetessä ja lähdemateriaaleihin tutustuessani tuli esille aina uusia lakeja ja asetuksia, jotka osaltaan koskivat kouluturvallisuutta. Jotta palapeli selkiytyisi, oli ensimmäinen työvaihe kerätä kouluja koskevat lait ja asetukset taulukkomuotoon. Suurin osa portaiden materiaalista on ohjeistuksia, suosituksia ja lakeja. Tämän jälkeen työ on ollut suunnitelmien ja toimenpiteiden luokittelua, priorisointia ja auki kirjoittamista. Koska opinnäytetyöni on hyvin laaja ja lopputulema internetpohjainen työkalu, täytyi työtä rajata selvästi. Jotta työn jatkokehitys idean pohjalta onnistuisi vaivattomasti, olen lopuksi esittänyt ohjeistukset työn jatkosta.

2.4 Käsitteistö

Kouluturvallisuus: Kouluturvallisuus on koulun henkilökunnan, oppilaiden ja kaikkien tiloissa oleskelevien vapautta keskittyä päivittäisiin tehtäviin, ilman pelkoa ja huolta mahdollisista haitallisista tapahtumista.

Turvallisuuskulttuuri: Turvallisuuskulttuuri on organisaation arvoihin ja asenteisiin perustuva tapa toteuttaa turvallisuusasioita organisaatiossa.

Verkkoportaali: Sähköinen, usein Internetissä tai Intranetissä toteutettu portaali (Rappe 2010, 12).

Työssä käytetään termiä oppilas myös opiskelijoista ja termiä koulu myös muista oppilaitoksista, ellei asiayhteydestä muuta johdu.

3 Teoreettinen viitekehys

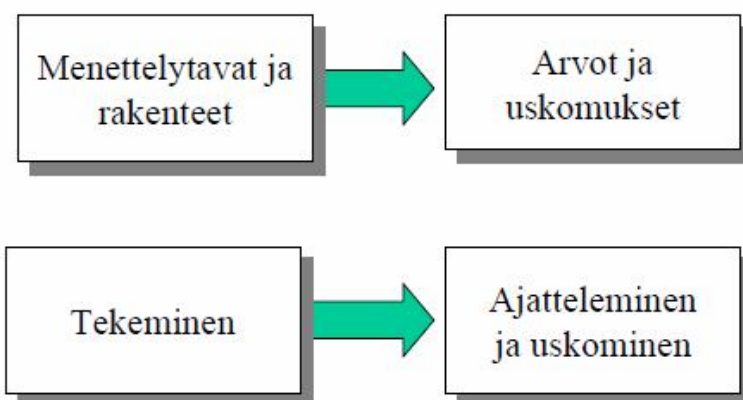
Koulujen turvallisuusportaiden perimmäinen tavoite on kehittää koulun turvallisuuskulttuuria. Niinpä ennen portaiden sisällön luomista, tuli tutustua turvallisuuskulttuuriin tarkemmin ja pohtia, kuinka turvallisuuskulttuuri kehittyy turvallisuuden portaiden rinnalla.

Turvallisuuskulttuurin kehityspolun sisäistäminen auttaa työn jatkokehittäjiä työssään. Toisaalta turvallisuuden portaat antaa hyvän työkalun koulujen turvallisuuden arviointiin. Arvioinnin teoriaa ja tausta-ajatuksia on käsitelty alla.

3.1 Turvallisuuskulttuuri

Organisaation turvallisuuskulttuuri on sen arvoihin ja asenteisiin perustuva tapa toteuttaa turvallisuusasioita organisaatiossa. Kulttuuri on siis kaikkea kouluissa tapahtuvaa toimintaa. Turvallisuuskulttuuri vaikuttaa ihmisten toimintaan ja siihen, miten turvallisuusasioihin suhtaudutaan.

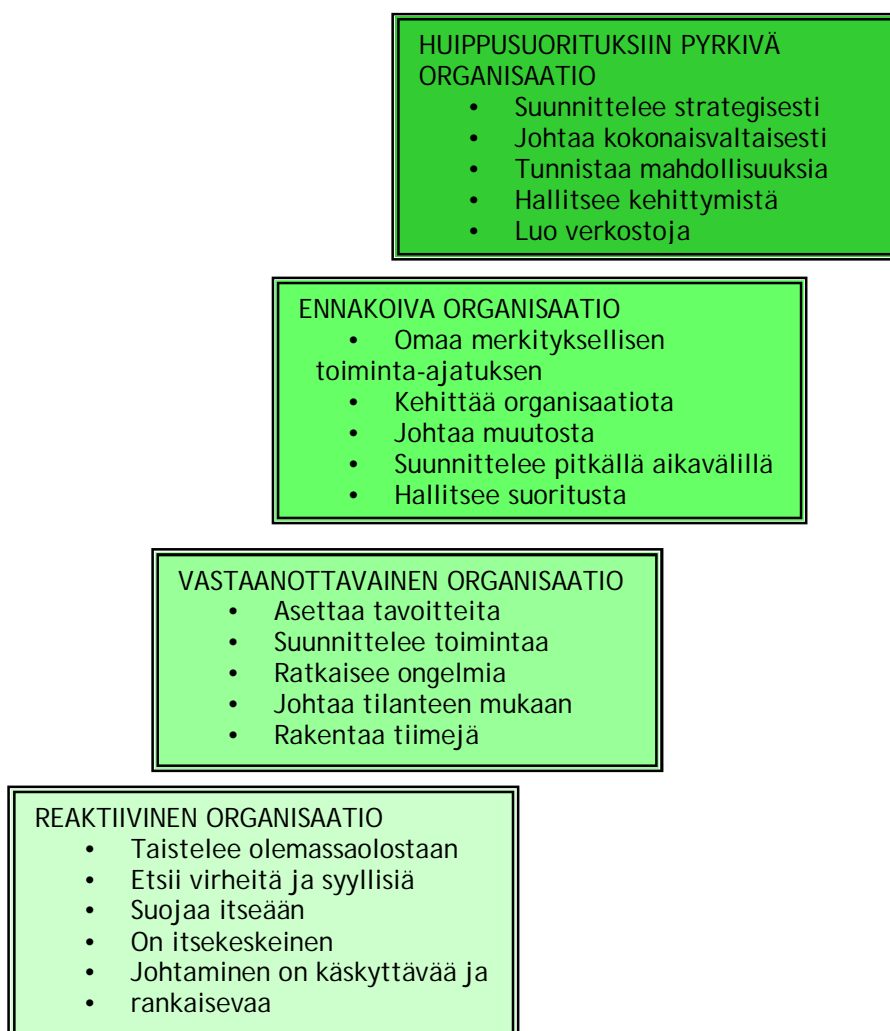
Turvallisuuskulttuuri vaikuttaa siihen, millaisen aseman turvallisuus saa koulun toiminnassa, millaisia toimenpiteitä käynnistetään ja miten menestyksekkäästi niitä toteutetaan. Kuinka koulussa suhtaudutaan turvallisuusasioihin vaikuttaa ihmisten toimintaan ja koulun turvallisuuskulttuuriin. Kulttuuriin voidaan siis vaikuttaa muuttamalla toimintaa. (Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto 2010). Ja tuloksellisen ja määrätietoisin turvallisuuden kehittämisen myötä, kulttuuri vaikuttaa toimintaan. Ruuhilehto & Vilppola (2000,17) esittävät Reasonnin teorian kulttuurin muutoksesta, jonka mukaan kulttuurin muutos on aloitettava vaikuttamalla organisaation ja ihmisten toimintatapoihin (kuva 2).

Kuva 2. Organisaatiokulttuurin muutoksen aikaansaaminen.

Turvallisuuskulttuurin kivijalka on turvallisuustietojärjestelmässä. Eli käytännössä organisaatiolla tulee olla ajankohtainen tieto niistä inhimillisistä, teknisistä, organisatorisista ja ympäristötekijöistä, jotka vaikuttavat kokonaisturvallisuuteen. Turvallisuuskulttuuri muodostuu siis siitä, kuinka saadaan aikaiseksi toimintatapa organisaatioon, jossa organisaatio jatkuvasti kerää ja analysoi omaa turvallisuuden tasoa ja ottaa oppia tapahtuneesta. (Ruhilehto ym. 2000, 18).

Organisaation kulttuurin kehityspolku kulkee rinnakkain koulun turvallisuusportaiden kanssa. Nelson ja Burns ovat kuvanneet kulttuurin erilaisia kehitystasoja ja -vaiheita (Juuti & Lindström 1995, 31-35). Mallissa kuvataan hyvin yksinkertaisin käsittein kulttuurin syvällistä muutosta, mutta se antaa mahdollisuuden hahmottaa ja ymmärtää myös koulujen turvallisuuskulttuurin kehitystä turvallisuustyön edetessä.

Kuva 3. Organisaation kulttuurin kehityspolku (Juuti ym. 1995, 31-35)

Organisaation kulttuurin kehityspolun kuvaukset antavat organisaatiolle lähtökohdan turvallisuuskulttuurin ja sen muutostarpeen arviointiin. Oman kehitysvaiheen selvittäminen on

tarpeen, jotta voidaan asettaa tavoitteet ja saadaan pohja kehittämistoimille (Ruuhilehto ym. 2000, 25). Eli lähtökohtana on nykytilan arviointi, ennen päätöstä kehittymisestä ja kehittymisen tavoitteiden ja keinojen asettamista.

Ruuhilehto ym. (2000, 26) esittää tiivistetysti kulttuurin onnistuneen muutoksen matkan. Jotta muutos lähtee käyntiin, tarvitaan riittävän laajan ja päätösvaltaisen tahon halu muutokseen. Muutos ei synny pakon edessä. Lisäksi tarvitaan selkeä tavoitetilan kuva, siitä mitä halutaan saavuttaa, tässä auttaa kun selvittää millä tasolla ollaan tällä hetkellä kulttuurin kehityspolulla. Tavoitteet on asetettava konkreettisiksi, samoin kuin keinot, kuinka tavoitteisiin päästään. Lisäksi tulee ottaa huomioon, millaisin toimenpitein muutokseen motivoidaan. Lopuksi seurataan edistymistä, korjataan tavoitteita ja toimintaa tarpeen mukaan.

Kuinka sitten turvallisuuden portaat ovat mukana muutoksessa? Ykköstaso on kaikkien saavutettava kohta kohdalta, sillä se perustuu lakien ja asetusten noudattamiseen. Tästä eteenpäin arvioidaan millä tasolla koulu tällä hetkellä portaissa on ja sen pohjalta mietitään, mikä taso halutaan saavuttaa tai vaihtoehtoisesti halutun tason määrittäminen voi tulla koulutuksen järjestäjältä. Kun haluttu taso on päätetty, käydään läpi, mitä toimenpiteitä sen saavuttamiseksi on tehtävä ja tehtävät priorisoidaan, aikataulutetaan, unohtamatta motivointia ja vastuut jaetaan. Lopuksi seurataan portaiden avulla, onko kapuamista ylemmille tasoille tapahtunut tai onko vastaavasti tasojen tulokset parantuneet, korjataan mahdollisia tavoitteita ja sen mukaan toimintaa. Kun koulu toteuttaa turvallisuuden portaita, kehittyy turvallisuuskulttuuri matkan edetessä. Neljännellä tasolla tulisi puhua tuloksellisesta, kehittyvästä ja myönteisestä turvallisuuskulttuurista.

Reimanin (2009, 25) mukaan turvallisuutta korostavassa kulttuurissa täytyy turvallisuudella olla ensisijainen prioriteetti, vastuut ja velvollisuudet tulee olla selkeästi osoitettu, jokaisella tulee olla selkeä käsitys omista työtehtävistä ja vastuista, kuitenkin tieto muiden vastuista ja tehtävistä on yhtä tärkeä, näin tiedetään miten omat ja muiden toimet vaikuttavat yhteiseen turvallisuuteen. Kaiken tämän lisäksi hyvän turvallisuuskulttuurin omaavan organisaation täytyy olla virheistä rankaisematon, tällöin avoimuus ja ongelmista puhuminen muodostuvat normeiksi. Nämä seikat ovat hyviä peilejä arvioitaessa koulun tilannetta.

3.2 Turvallisuuden arviointi

Turvallisuus voidaan määritellä haittaa tai vahinkoa aiheuttavan vaaran poissaoloksi, turvallisuus on siis tila jossa riskit on hyväksyttävällä tasolla (Henttonen 2000,9). Turvallisuutta on totuttu mittaamaan jälkikäteen ei-toivottujen tapahtumien avulla, kuten tapaturma- ja onnettomuustilastoilla. Ennakoivien mittareiden avulla voitaisiin havaita

turvallisuuden tason heikkeneminen jo ennen vahingollista tapahtumaa. Turvalliustason arviointia varten päämäärät täytyy purkaa konkreettisiksi tavoitteiksi, joita voidaan seurata ja mitata. Hyviä kysymyksiä ovat (Henttonen 2000, 7):

- Miten päämäärät ja tavoitteet on purettu mitattaviksi ja seurattaviksi asioiksi?
- Ovatko mittarit riittävän kattavia, jotta niiden perusteella voidaan arvioida turvallisuusjohtamisjärjestelmän toimivuutta?
- Miten johto seuraa turvallisuussuorituskykyä?
- Miten onnettomuuksia, tapaturmia ja läheltä piti -tapauksia tutkitaan, tilastoidaan ja seurataan?
- Onko käytäntö osoittanut, että mittareita on tarpeeksi ja että ne ovat oikeita?

Onnettomuuden tai vahingon sattuessa niille on pyritty löytämään syitä, jotka ovat johtuneet teknisistä virheistä, ihmisten käyttäytymisestä tai vallitsevista olosuhteista onnettomuuden sattuessa. Näiden syiden perusteella on tehty torjuntatoimia, jotka ovat olleet esimerkiksi teknisiä parannuksia tai sääntöjä työtavoista. Tänä päivänä ollaan menossa enemmän siihen suuntaan, että onnettomuuksien syitä haetaan yhä kauempaa itse onnettomuudesta. Etsittäessä syitä tarvitaankin yhä enemmän tietoa organisaation toimintatavoista eli turvallisuutta on kyettävä arvioimaan ja mittaamaan aiempaa kauaskantoisemmin. (Henttonen 2000, 9-10.)

Mittaaminen on kuvaava prosessi, jolla tietoa tapahtumista luokitellaan laadullisesti sekä määrällisesti. Mittaamisesta saatua tietoa käytetään todellisen toiminnan hallintaan ja ennustamiseen. Tietoa turvallisuudesta ja turvallisuuden kehittymisestä tarvitaankin turvallisuusjohtamisjärjestelmän tehokkuuden arvioimiseen, kehityksen todentamiseen ja kustannustehokkuuden määrittämiseen, parannustoimien valintaan ja oikeaan kohdentamiseen. (Henttonen 2000, 12.) Turvallisuuden mittaaminen on yrityssectorilla tunnetumpaa ja sen käyttö lisääntyy, sillä yritysmarkkinoilla toiminta perustuu rahaan ja turvallisuus tuo mm. kustannustehokkuutta. Koulutus on verorahoilla tuotettua palvelua, eikä tuloksia tuottava laitos. Koulujen turvallisuudesta ovat vastuussa rehtorit, heidän tehtävänsä on haastava, sillä työvälineitä oppilaitosturvallisuuden mittaamiseen ja hallintaan ei ole olemassa. Konu Anne (2002, 23) on väitöskirjassaan oppilaiden hyvinvoinnista todennut koulun arvioinnin tärkeyden kahdesta eri näkökulmasta. Hänen mielestään koulu saattaa olla kiinnostunut kasvatuksellisen ja hallinnollisen toimiensa kokonaisuudesta parantaakseen yleistä toimintaansa ja aikaansaannoksiaan. Toisaalta vaatimus koulujen tulostuusta saattaa vaatia näyttöä koulun ansioista ja tavoitteiden toteutumisen asteesta sekä asiakkaiden tarpeiden kohtaamisesta. Itse nostaisin esiin nimenomaan asiakkaiden tarpeen, tarkoittaen koulussa oppilaita ja heidän vanhempia/huoltajia ja muita koulun asiakkaita. Sillä nämä asiakkaat eli kuluttajat ovat nyky-yhteiskunnassa entistä turvallisuustietoisempia ja palveluilta osataan vaatia aiempaa enemmän. Niin uskon, että tulevaisuudessa turvallisuus on

yksi kilpailuvaltti myös koulutuksen saralla. Mutta turvallisuuden mittaaminen tuo paljon muutakin. Turvallisuuden mittaamisessa voidaan arvioida esimerkiksi teknistä suorituskkyä, ihmisten osaamista ja tahtoa sekä organisaation toimintaa kokonaisuudessaan (Henttonen 2000, 7).

Henttosen (2000, 13) mukaan turvallisuuden mittaaminen on tärkeää koska organisaatiolla on oltava turvallisuustoiminnan tason tarkkailua varten menettelytapoja, jotka tuottavat organisaation tarpeisiin soveltuvia sekä laadullisia että määrällisiä mittareita. Mittarit antavat tietoa turvallisuuspäämäärien toteutumistilanteesta ja tuottavat ennakoivan toiminnan mittareita, joilla seurataan turvallisuuden toimintaohjelman, toiminnallisten vaatimusten sekä soveltuvien lakien ja viranomaisvaatimusten noudattamista. Turvallisuuden portaiden ensimmäinen porras luo työkalun nimenomaan lakien ja viranomaisvaatimusten noudattamisen tarkasteluun.

Viranomaisten puolella ollaan tehtäviä siirtämässä enenemässä määrin toiminnan harjoittajan vastuulle turvallisuuden takaamiseksi tehtävien toimenpiteiden, valvonnan ja arvioinnin osalta. Tällöin viranomaisten toiminta keskittyy enemmän opastukseen ja neuvontaan. Viranomaiselle turvallisuuden tason tarkkailuun käytettävät menetelmät ja mittarit voivat toimia arviointityökaluna.

Turvallisuuden portaiden ydin ajatus on turvallisuuskulttuurin kehittäminen. Kuten aiemmin on todettu että turvallisuuden mittaaminen ja arviointi on haastavaa, entäpä sitten turvallisuuskulttuurin? Waitinen (2011,4) on esityksessään luetellut turvallisuuskulttuurin mittaamisen ongelmiksi yleispätevän menetelmän puutteen, teoriataustan ja sovellutusten vajavaisuuden ja tutkimusten vähäisyyden nimenomaan kouluympäristössä. Toki kaikessa turvallisuuden arvioinnissa haasteensa tuo se, että liian usein se koetaan hyvin tekniseksi asiaksi. Viranomaiset valvovat oman toimintansa ja säädöstensä toteutumista, mutta kokoavaa mittaria esimerkiksi koulutuksen järjestäjällä ei ole ollut käytössä. Näin ollen myös koulujen vertailu on mahdotonta.

Tulevaisuuden haasteita kouluturvallisuudessa ovat:

- turvallisuuden arviointi ja vertailu
- omatoimisuuden ja ennaltaehkäisyn merkitys korostuu
- vastuuta viranomaisilta siirretään toiminnan harjoittajille/järjestäjille
- palvelun käyttäjien turvallisuustietoisuus ja sen vaikutukset palveluiden käyttöön

Turvallisuuden portaat pyrkivät vastaamaan näihin kaikkiin haasteisiin. Portaat luovat työkalun koulutuksen järjestäjälle että toimijoille. Kuten aiemmin todettiin, ovat tavoitteet ja päämäärät purettava konkreettisiksi tavoitteiksi, jotta niitä voidaan mitata. Ensimmäinen

porras avaa viranomaisten vaatimukset, lait ja muut säännökset konkreettisiksi toimiksi, joita on helppo mitata. Ylemmät portaavat avaavat muita hyviä turvallisuuden edistämiseksi tehtäviä toimenpiteitä.

4 Portaiden esittely

Tässä luvussa esitellään turvallisuuden portaiden kohderyhmät, joita ovat koulujen rehtorit, muut vastuuhenkilöt ja koulutuksen järjestäjä eli yleisimmin kunta. Lisäksi on tärkeää määritellä portaiden tavoitteet, niiden tulee tukea haluttujen vaikutusten toteutumista. Jos turvallisuuden portaiden tavoitteen kiteyttäisi yhteen lauseeseen, kuuluisi se näin: "turvallisuuden portaiden tärkein tavoite on kehittää koulujen turvallisuuskulttuuria omatoimisen varautumisen keinoin". Turvallisuuden kehittämisen lisäksi turvallisuuden portaita voidaan käyttää koulujen turvallisuuteen varautumisen tason arviointiin. Tässä kappaleessa käsitellään tarkemmin portaiden käyttöä turvallisuuden arvioinnissa.

4.1 Kohderyhmä

Turvallisuuden portaiden ensisijainen kohderyhmä on koulujen rehtorit ja muut vastuuhenkilöt. Portaavat on heille suunniteltu työkalu turvallisuustyön kehittämisessä. Portaiden avulla he saavat selkeän kuvan koulun nykytilanteesta ja samalla portaavat antaa lisätietoa vielä tulevaisuudessa tarvittavista toimenpiteistä. Työkalu ei ole kertaluontoinen, vaan sama ohjelma antaa vastuuhenkilöille tiedot suunnitelmien ja muiden toimenpiteiden päivitystarpeesta.

Toissijaisena kohderyhmänä on koulutuksen järjestäjä. Heille työkalu antaa tiedon koulun turvallisuustilanteesta ja antaa näin ollen työkalun valvontaan ja koulujen arviointiin sekä vertailuun.

Laajimmillaan turvallisuuden portaiden kohderyhmänä on kuitenkin koulun koko henkilöstö, mukaan lukien yhteistyökumppanit, kuten pelastusviranomaiset ja poliisi. Työkalu toimii samalla myös oppaana, johon on koottu kaikki kouluturvallisuutta kehittävät toimintatavat ja portaiden kautta on mahdollista hakea lisätietoa kaikista näistä toimenpiteistä.

4.2 Tavoitteet

Lääninhallitukset tekivät vuonna 2001 valtakunnallisen arvioinnin, joka koski peruskoulujen oppilashuoltoa ja oppimisympäristöjen turvallisuutta. Sen perusteella eri kouluissa on oppimisympäristön turvallisuutta vaarantavia riskitekijöitä seuraavasti: oppituntien vakava häirintä yli 60 prosentissa kouluista, oppilaiden keskinäistä väkivaltaa noin 50 prosentissa

kouluista, varkaudet ja näpistykset lähes 40 prosentissa kouluista, opettajiin kohdistuvaa uhkailua, väkivaltaa ja kiusaamista lähes 20 prosentissa kouluista, erilaisten päihteiden aiheuttamaa uhkaa lähes 10 prosentissa kouluista, oppilas on uhannut yhteisön muita jäseniä jollakin teräaseella tai muulla aseella noin 5 prosentissa kouluista. Nämä uhat osoittavat, että koulupäivän aikana on olemassa oppilaiden oppimista, terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia vaarantavia tekijöitä. (Hallituksen esitys 205/2002 vp, 12.) Toiselle asteelle samanlaista arviointia ei ole tehty, mutta perusopetuksen tuloksista voidaan päätellä jotain myös toisen asteen oppilaitosten turvallisuuden tilanteesta. Turvallisuuden portaiden päätavoite on kehittää koulujen turvallisuuskulttuuria ja sitä kautta vaikuttaa edellä mainittuihin lukuihin. Toki koulua koskevia riskejä on laajalti muitakin ja turvallisuuden portaiden tavoite on vaikuttaa koulujen turvallisuuteen kokonaisvaltaisesti.

Turvallisuuden portaissa idea on, että kaikki koulujen turvallisuuteen liittyvät toimenpiteet on koottu yhdeksi isoksi tarkastuslistaksi, josta pääsee aina alemmas tiettyjen aihekokonaisuuksien hallintaan. Turvallisuusportaalin projektisuunnitelman opinnäytetyössä opiskelija Anja Rappe (2010, 16) oli pyytänyt lausuntoja portaalin tarpeellisuudesta, ja tässä kohdin esiin nousi seikka, jossa koulun turvallisuustyöstä vastaavat henkilöt pitivät tarpeellisena tällaista sivustoa, jos siellä olisi kootusti tietoa eri suunnitelmista ja niiden sisällöistä. Tällaisen materiaalin koettiin nopeuttavan työtä.

Turvallisuuden portaat auttavat kouluja viemään turvallisuussuunnittelua systemaattisempaan suuntaan ja se korostaa koulujen omatoimisen kehittämisen merkitystä. Työkalun avulla myös koulujen keskinäinen vertailu on helpompaa. Opetusministeri on todennut, että oppimisympäristön turvallisuus tulee olla yksi perusopetuksen laatukriteereistä. (Luostarinen 2010). Henkilökohtaisesti uskon, että tulevaisuudessa turvallisuuden merkitys koulupaikkaa valitessa on entistä tärkeämmässä roolissa. Turvallisuuden portaat antavat hyvän työkalun niin koulutuksen järjestäjille kuin koulujen asiakkaille koulujen arviointiin ja näin turvallisuus saadaan osaksi laatukriteereitä.

4.3 Portaat arvioinnin työkaluna

Turvallisuuden portaiden tulosten arviointi perustuu koulussa tehtyihin turvallisuuden edistämiseksi vaadittaviin suunnitelmiin ja toimenpiteisiin. Tulokset eivät kerro koulun turvallisuuden tilasta, vaan turvallisuuteen varautumisen tilasta. Portaiden avulla voidaan verrata eri kouluja, kuinka paljon koulut ovat tehneet vapaaehtoisesti turvallisuuden takaamiseksi. Kaikki toimenpiteet, jotka koulu ilmoittaa suoritetuiksi portaissa, tulee kyetä osoittamaan suoritetuiksi. Alempien tasojen vertailu on yksinkertaisempaa, aivan kuten toimenpiteiden toteennäyttämisen. Mitä ylemmäs portaissa mennään, sitä enemmän toimenpiteet perustuvat kulttuurisiin seikkoihin, arviointiin ja kehittämiseen. Portaita

luodessa ja kehittäessä tulisikin kiinnittää erityistä huomiota ylempien portaiden arviointiin ja toimenpiteiden toteennäyttämiseen.

Vastuu päivityksestä ja kansion tarkistamisesta on opetuksen järjestäjän, jonka on valvottava tietojen ajanmukaisuutta. Lisäksi kansanterveyslaki (KTL 66/1972) velvoittaa koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa valvomaan ja edistämään koulu- ja opiskelu- ja ympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta. Tarkempia ajallisia määräyksiä valvonnasta ei kansanterveystoimissa ole asetettu. Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (2009/380) 12 §:n mukaan oppilaan ja opiskelijan terveyden edistämiseksi on koulu- ja opiskelu- ja ympäristön terveellisyys ja turvallisuus tarkastettava joka kolmas vuosi. Tarkastus on tehtävä yhteistyössä oppilaitoksen ja sen oppilaiden tai opiskelijoiden, koulu- tai opiskeluterveydenhuollon, terveystarkastajan, henkilöstön työterveyshuollon, työsuojeluhenkilöstön ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kesken. Tarkastuksessa todettujen puutteiden korjaamista on seurattava vuosittain. (Valtioneuvoston asetus 380/2009 12 §.)

Peltosen (2009, 6) mukaan turvallisuuden tulee olla osa koulun vuosittaista toimintasuunnitelmaa ja oppimisympäristön turvallisuus tulee arvioida osana koulun vuosittaista arviointia. Koulukäyntien osana tulee arvioida oppimisympäristön turvallisuutta.

Näihin seikkoihin vedoten voidaan todeta, että turvallisuuden portaiden sisällön päivitys tulisi tehdä aina tarpeen mukaan, mutta tarkistettava joka tapauksessa kaikkien sen laatimiseen osallistuneiden tahojen kanssa vähintään kerran vuodessa. Valtioneuvoston asetuksen mukaan pelastuslain velvoittama pelastussuunnitelma on pidettävä ajan tasalla. Ajan tasalla tarkoittaa käytännössä sitä että toiminnot ja fyysiset olosuhteet ovat säilyneet muuttumattomina. Tarkemmat ajalliset määreet on tarvittaessa esitetty kunkin portaan tarkastuslistan yhteydessä. Nettitoteutuksen yhteydessä tulisi huomioida tietoteknilliset mahdollisuudet ilmoittaa päivitystä vaativista toimenpiteistä ja suunnitelmista, esimerkiksi kun suunnitelmat ja muut toimenpiteet vaativat päivitystä, ohjelma lähettäisi muistutuksen valitun henkilön sähköpostiosoitteeseen. Tietotekniikka antaa rajattomat mahdollisuudet, mutta tässä työssä en ota niihin enempää kantaa.

4.4 Mielenkiintoa käyttäjiltä

Varsinainen turvallisuuden portaiden koekäyttö on rajattu opinnäytetyöni ulkopuolelle, sillä koekäyttö on ajankohtaista vasta kun työkalusta saadaan aikaiseksi internetversio, jolloin voidaan alkaa testaamaan samanaikaisesti portaiden sisältöä kuin ohjelman käytettävyyttä.

Kuitenkin koettiin tärkeäksi, että jo suunnitteluvaiheessa saataisiin mielipiteitä ideasta sen tulevilta käyttäjiltä eli koulujen rehtoreilta ja opettajilta.

Mielipiteitä kysyttiin avoimella sähköpostikyselyllä. Sähköposti viestissä esitin työn taustat, tavoitteet ja lyhyt kuvaus siitä mitä turvallisuuden portaat käytännössä on.

Kysyin henkilöiltä seuraavat kysymykset:

- Uskotteko, että tällaisesta työkalusta olisi hyötyä oman koulunne turvallisuuden edistämiseksi?
- Mikä on suurin haaste turvallisuustyössä koulussanne/oppilaitoksessanne?
- Millainen työkalu helpottaisi työtänne?
- Ottaisitteko ohjelman käyttöönne?
- Miltä web-pohjainen julkaisutapa kuulostaa? Mitä ominaisuuksia kaipaisitte ohjelmalta?

Kyseinen viesti lähetettiin usealle henkilölle eri kouluasteilta, pääasiassa rehtoreille. Lisäksi viesti välitettiin turvallisuusosalalla työskentelevän, entisen opettajan välityksellä muutamalla henkilölle ja lehtori Tiina Rannan suhteita hyödynnettiin ja hän välitti viestin muutamalla henkilölle.

Vastauksissa turvallisuuden portaiden työkalua pidettiin hyvänä, erityisesti sitä, että siinä turvallisuuteen liittyvät asiat oli koottu yksiin kansiin ns. ohjepaketiksi. Nykyiset ohjeistukset koettiin hajanaisiksi ja kuntakohtaisia eroja on paljon. Pienen alakoulun koulutoimenjohtaja nosti vastauksessaan esiin myös rahakysymyksen, jos ohjelma on ilmainen, käyttöönotto on taattu, mutta jos ohjelma on maksullinen, tulee käyttöönotto ratkaista erikseen.

Alla yhden rehtorin vastaukset suorana lainauksena:

1. Pidän siitä, että portaat on "paloiteltu". Tämänkaltainen portaittain etenevä kehitystyö on paitsi konkreettinen myös ohjaava.
2. Monet yritykset, mm 4ks tarjoaa, työkaluja riskienhallintaan ja mahdollisuuden rakentaa pelastussuunnitelmaa suoraan verkkoon. Tästä huolimatta portaalit eivät yleensä tarjoa vaihteittain etenevää ohjausta ja tsekkausta eri kohdissa.
3. Hyvänä pidin myös sitä, että opinnäytteessä avataan portaat eli turvallisuustyön vaiheet ja vaatimukset. Tämä tarjoaa esim. kolmelle - neljälle vuodelle selkeät rakennustelineet.
4. Pidän opinnäytetyön antamaa mallia oivana työkaluna turvallisuussuunniteluun oppilaitosten johdolle ja turvallisuusvastaaville.

5 Portaiden sisältö

Turvallisuuden portaiden sisältö on sateenvarjotyylinen koonti kaikista turvallisuuteen vaikuttavista suunnitelmista, harjoitteista, määräyksistä, asetuksista ja ohjeista, jotka on käännetty konkreettiseen muotoon. Esimerkiksi ykkösporras koostuu kouluja velvoittavista laista ja määräyksistä, jotka on avattu käyttäjälle vaatimuslistaan muotoon.

Tämä työ sisältää yleiskuvauksen portaiden ideasta, tavoitteista ja käyttäjäryhmistä. Sisällön tuottaminen on rajattu vain ensimmäiseen portaaseen. Jatkokehitys tulee olemaan Laurean turvallisuusalan opiskelijoiden vastuulla.

Portaiden sisältö on lajiteltu eri turvallisuuden osa-alueisiin, esimerkiksi ensimmäisessä portaassa on viisi (5) kategoriaa. Tämä lajittelu helpottaa käyttäjää portaiden käytössä. Samantyylinen jaottelu on suotavaa myös seuraavissa portaissa.

5.1 Tekninen toteutus

Portaat on tarkoitus julkaista nettiversiona, jonka toteuttaminen ei kuulu opinnäytetyöhöni. Turvallisuuden portaiden käytettävyyttä ajatellen avainasemassa on tekninen toteutus. Parkkisen (2001) mukaan käytettävyys on helppokäyttöisyyden, tehokkuuden ja miellyttävyyden summa, joka kertoo kuinka helposti käyttäjä pystyy ohjelmalla tekemään vaivattomasti asioita, joita varten ohjelma on hankittu. Kun taas ISO 9241-11 määrittelee käytettävyyden seuraavasti: " Mitta, miten hyvin määrätyt käyttäjät voivat käyttää tuotetta määrätystä käyttötilanteesta saavuttaakseen määritetyt tavoitteet tuloksellisesti, tehokkaasti ja miellyttävästi". Määritelmässä tarkastellaan käytettävyyttä kolmen peruskysymyksen kautta:

- Ketkä ovat käyttäjiä?
- Mitkä ovat käyttäjien tavoitteet?
- Mikä on tuotteen käyttöympäristö?

Kun nämä lähtökohdat on määritelty, tarvitaan kriteerit, joilla käytettävyyttä voidaan tarkastella ja mitata. (CreaUse 2011.)

Jotta turvallisuustyö nähtäisiin koulussa kiinnostava ja hyödyllisenä, on erityisen tärkeää panostaa edellä mainittuihin seikkoihin. Turvallisuuden portaiden tavoite on auttaa ja helpottaa koulujen turvallisuustyössä, ei hankaloittaa sitä vaikeakäyttöisellä ohjelmalla. Siksi on tärkeää, että Laurean turvallisuusalan lehtori tai muu tehtävään valittu henkilö tekee tiivistä yhteistyötä teknisestä toteutuksesta vastaavan henkilön kanssa. Käytettävyyden kannalta olisi myös suotavaa, että ohjelmaa testattaisiin eri kohteissa, ennen lopullisen

version julkistamista. Testaajia tulee olla kaikilta kouluasteilta (ala- ylä- ja toinen aste), sekä erikokoisista kouluista. Näin saadaan laajempi otos ohjelman käytettävyydestä.

Portaiden julkaisumuodosta on hahmotelma (liite 2). Tärkeintä teknisessä toteutuksessa on käytettävyyden lisäksi, houkutteleva ja miellyttävä ulkoasu, selkeät ryhmittelyt ja paluu toiminnot. Portaiden sisältö koostuu pääasiassa linkkipankki ideasta, eli ei kirjoiteta sivustolle kaikkea uusiksi, vaan ohjelma ohjaa käyttäjän sivustoille, josta saa lisätietoa. Tämä tuo haasteensa ohjelman ajantasaisuudelle. Siksi harkinnanvaraista voisi olla se, että onko kyseessä suora linkki vai ohjeistukset mistä lisätietoa saa. Esimerkiksi lisätiedot pelastussuunnittelusta saa lisätietoa omalta pelastuslaitokselta, kuin että kohdassa olisi suora linkki pelastuslaitoksen sivuille.

5.2 Sisältöesimerkki: Ensimmäinen porras

Oppilaitosten turvallisuutta tarkasteleva työryhmä on ehdottanut kouluille laadittavaksi turvallisuusopasta, jossa ohjeistetaan oppilaitosten riskienarviointia ja turvallisuussuunnittelua (Luostarinen 2010). Opas pitäisi sisällään kaikki lain ja asetusten mukaiset suunnitelmat eli kaikki ne toimenpiteet, joita käsitellään turvallisuuden ensimmäisessä portaassa.

Koulujen turvallisuuteen liittyviä käytänteitä ohjaavat lukuisat eri säädökset. Tällaisia ovat mm. lait ja asetukset, opetussuunnitelman perusteet, työsuojeluun ja työterveyshuoltoon liittyvät säädökset, palo- ja pelastusviranomaisten ohjeistukset sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon ja ensiapuun liittyvät ohjeet.

Koulussa työskentelevien on tärkeätä tuntea työtään ohjaavat säädökset. Työntekijöiden tulisi voida perehtyä säädöksiin hyvin työuransa kaikissa vaiheissa, mutta erityisesti työtä aloittaessaan. Viranhaltijoina toimivilla (rehtorit, opettajat) on työssään erityinen virkavastuu, joka edellyttää säädösten hyvää tuntemusta. Säädösten tuntemisen merkitys korostuu johtamis- ja esimiestehtävissä. Tämä on syytä ottaa huomioon uusien työntekijöiden perehdytyksessä ja henkilöstön täydennyskoulutuksessa.

Koulutyötä ohjaavat säädökset muodostavat perustan koulun omille järjestyssäännöille ja muille työtä ohjaaville koulun sisäisille säännöille. Koulun sääntöjen tulee olla voimassa olevien säädösten kirjaimen ja hengen mukaisia.

Oleennaista koulun henkilöstön kannalta on

- olla tietoisia säädöksistä
- osata tiedottaa säädöksistä ja turvallisuuteen liittyvistä tekijöistä
- osata toimia säädösten edellyttämällä tavalla.

(Helsingin kaupungin opetusvirasto 2003, 9-10.)

Ensimmäinen porras on koulujen turvallisuuden kulmakivi. Ensimmäinen porras kattaa kouluja koskevat lait ja asetukset (kuva 4), tarkemmin sanottuna, näistä säädöksistä tulevat veloitteet eli suunnitelmat ja muut toimenpiteet. Kun tämä peruspilari on kunnossa, voidaan turvallisuutta lähteä kehittämään kohti ylempiä portaita. Kaikkien kouluasteiden tulee saavuttaa ensimmäisessä portaassa 100 %:nen tulos. Koulutuksen järjestäjän tulee vaatia, että kaikki tässä tasossa esitetyt toimenpiteet ovat kunnossa kouluissa.

<p><u>ESIOPETUS</u></p> <p>Laki ja asetus lasten päivähoidosta</p> <p>Laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta</p>	<p><u>PERUSKOULU</u></p> <p>Perusopetuslaki</p> <p>Peruskoululaki</p>	<p><u>LUKIO</u></p> <p>Lukiolaki</p>	<p><u>AMMATTIKOULU</u></p> <p>Laki ammatillisesta koulutuksesta</p>
<p>Työturvallisuuslaki Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta Työterveyshuoltolaki Pelastuslaki</p>			

Kuva 4. Kouluja koskeva lainsäädäntö turvallisuuden näkökulmasta

Koulujen turvallisuustyön minimivaatimukset tulevat Suomen laista. Keskeisimmät suunnitteluvaihtoehdot kouluille tulevat pelastuslaista, työturvallisuuslaista ja koululainsäädännöstä. Näiden eri lakien ja niiden edellyttämät suunnitelmat poikkeavat toisistaan, mutta liittyvät usein kiinteästi toisiinsa ja kattavat samoja asioita. Kun nämä lait ja asetukset puretaan vaadittaviin toimenpiteisiin, saadaan kattava lista koulujen turvallisuustyön peruspilareista (kuva 5).

<u>ESIOPETUS</u>	<u>PERUSKOULU</u>	<u>LUKIO</u>	<u>AMMATTIKOULU</u>
Paikallinen opetussuunnitelma	Paikallinen opetussuunnitelma	Paikallinen opetussuunnitelma	Paikallinen opetussuunnitelma
Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy-suunnitelma	Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy-suunnitelma	Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy-suunnitelma	Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy-suunnitelma
Järjestyssäännöt	Järjestyssäännöt	Järjestyssäännöt	Järjestyssäännöt
Toimintaohjeet uhka- ja vaaratilanteisiin	Toimintaohjeet uhka- ja vaaratilanteisiin	Toimintaohjeet uhka- ja vaaratilanteisiin	Toimintaohjeet uhka- ja vaaratilanteisiin
Suunnitelma jälkihoidon järjestämisestä	Suunnitelma jälkihoidon järjestämisestä	Suunnitelma jälkihoidon järjestämisestä	Suunnitelma jälkihoidon järjestämisestä

Riskikartoitus Työsuojelun toimintaohje Perekäytösuunnitelma Suunnitelma yhteistoiminasta Ergonomiaohje Vaaranpaikkakartoitus Ensiapuvalmiuden toimintasuunnitelma sis. ensiapuohjeistukset Työterveyshuollon toimintasuunnitelma (päihdeohjelma) Pelastussuunnitelma Suunnitelma koulujen tavanomaisesta poikkeava käyttö Esteettömyyskartoitus Oppilashuoltosuunnitelma
--

Kuva 5. Kouluja velvoittavat toimenpiteet.

Kouluja velvoittavat lait ja asetukset ja niistä tulevat toimenpiteet on esitetty tarkemmin portaiden sisällössä (liite 1).

6 Työn jalkauttaminen ja jatkotoimenpiteet

Seuraava askel turvallisuuden portaiden kehityksessä on käynnistää työn tekninen puoli. Samanaikaisesti tulisi laatia sisältöjä toiselle, kolmannelle ja neljännelle portaalle. Teknisen työn aloittaminen näin aikaisessa vaiheessa on tärkeää siksi, että sen suunnittelulle ja kehittälylle jää riittävästi aikaa. Ensimmäisen portaan sisältö on jo valmiina, jolloin portaita päästään testaamaan välittömästi kun tekninen toteutus tältä osin valmistuu. Ensimmäisen portaan testaamisella saadaan arvokasta tietoa, jota voidaan hyödyntää laatiessa sisältöjä muille portaalle.

Koko projektin kannalta tärkeintä olisi, että yhdellä henkilöllä olisi hallussa portaiden idea ja sisällöt. Turvallisuuden verkkoportaali- hankkeessa on vastuuhenkilö, joka voisi toimia myös turvallisuuden portaiden vastuuhenkilönä. Näin työn idea säilyy johdonmukaisena ja työ etenee suunnitellusti. Toki portaiden kehitystyölle on useita muitakin vaihtoehtoja. Yhtenä vaihtoehtona voi olla että tekijä itse lähtee tuotteistamaan ideaa tulevaisuudessa tai jokin ulkopuolinen ottaa projektin itselleen ja työstää portaista toimivan ja kannattavan työkalun. Tämä työ ei sulje mitään vaihtoehtoja pois, vaan tulevaisuus näyttäköön, miten ja kenen ohjeistuksessa portaista laaditaan toimiva työkalu kouluturvallisuuden kehittämiseen.

7 Työn arviointi

Kun vertaan työn lähtökohtia lopputulokseen, voin vain olla tyytyväinen. Opinnäytetyön aihe oli hyvin laaja ja henkilökohtaisesti olen hyvin vaativa ja täydellisyyteen pyrkivä henkilö, joten ensimmäiset ajatukset opinnäytetyöstä oli saattaa se valmiiksi työkaluksi. Kuitenkin hyvin pian totuus valkeni, että urakka on liian iso yhdelle opiskelijalle, niinpä alkoi työn rajaus. Rajauksessa päädyttiin yhdessä ohjaajan kanssa, että keskityn työkalun idean esittämiseen ja saatan valmiiksi vain yhden portaista ja lopuista teen vain lyhyen kuvauksen. Rajaus on mielestäni onnistunut.

Mielestäni työlle olisi voinut tuoda enemmän lisäarvoa, jos työlle olisi saatu tilaaja, joka sitoutuu työn jatkokehitykseen. Nyt työn kehittäminen jää Laurean vastuulle ja pelkona on, että löytyykö sieltä henkilöä, joka ottaa vastuulleen työn eteenpäin viemisen. Koska työllä ei ole ollut varsinaista tilaajaa, ei ole voitu luoda tarkempaa aikataulua, jonka mukaan kehitys kulkisi. Suurin toiveeni olisi, että vastuu turvallisuuden portaista menisi henkilölle, joka vastaa koulujen verkkoportaalihankkeen toteutuksesta.

Itselläni on selkeä näkemys, millainen turvallisuuden portaiden lopputuotos tulee olemaan. Haasteena työssä koin, että saanko riittävästi välitettyä tätä näkemystä työn välityksellä henkilöille, jotka tulevat työtä jatko kehittämään. Toisaalta työ on haastava yhdelle henkilölle ja muiden mukaan tulo työhön, tuo vain lisäarvoa sille. Toinen haaste työssä on jatkuvuus. Kun työkalu saadaan valmiiksi, ei työ kuitenkaan pääty, vaan työkalua tulisi päivittää jatkuvasti. Vastaako Laurea myös tästä vai mikä on se paikka, joka ottaa vastuulleen työn kehittämisen? Laurea on mielestäni hyvä vaihtoehto tässäkin, sillä turvallisuusalan opiskelijoilla riittää uudistamishaluja ja uusia näkemyksiä löytyy varmasti, myös heillä on käytössään alan uusimmat tiedot ja tukena alan ammattilaiset.

8 Yhteenveto

Turvallisuuden portaiden lähtökohta ja perimmäinen tavoite on koulujen turvallisuuskulttuurin kehittäminen. Turvallisuuskulttuuriin voidaan kehittävästi vaikuttaa ihmisten toiminnan kautta. Kun turvallisuutta kouluissa järjestelmällisesti kehitetään, kehittyy kulttuuri matkan edetessä. Kuten aiemmin on todettu, on turvallisuuskulttuurin kivijalka turvallisuustietojärjestelmässä, se koostuu kokonaisturvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä eli käytännössä niistä toimenpiteistä, joita turvallisuuden portaissa on esitetty. Turvallisuuskulttuurin kehittämisessä on olennaista saada luotua toimintatapa organisaatioon, jossa organisaatio on tietoinen turvallisuustasosta ja pyrkii kehittämään turvallisuuden tasoa. Mielestäni turvallisuuden portaat antaa erittäin hyvät valmiudet juuri tähän työhön. Ohjelma itsessään ei ole se joka kehittää turvallisuutta, vaan se antaa ohjelmaa käyttäville henkilöille turvallisuustyön kehittämistä helpottavan ja koordinoivan työkalun. Työkalun avulla turvallisuusasiat - ja tiedot saadaan käyttöön kootusti. Koulumaailmassa turvallisuutta toteutetaan oman työn ohessa, eikä turvallisuuden kuulukaan olla erillinen osa muuta työtä. Mutta tämä huomioiden on todettava, että aikaa ja resursseja turvallisuustyölle voi olla vaihtelevasti. Uskon että turvallisuuden portaiden avulla kynnys tarttua turvallisuusasioihin madaltuu, työ on mielekkäämpää ja tehokkaampaa. Toivottavasti työkalu innostaa myös ei kovin turvallisuuskeskeisiä henkilöitä turvallisuustyön pariin, koska työkalun avulla turvallisuuden kehittäminen on koottua, johdonmukaista ja mielenkiintoista.

Turvallisuuden portaita oli haastavaa luoda ja työ vain jatkuu. Mielenkiinnolla odotan portaiden käyttöönottoa ja siitä saatavia kokemuksia. Henkilökohtaisena tavoitteena on, että jonain päivänä voin omassa työssäni hyödyntää luomaani työkalua, satojen muiden tyytyväisten käyttäjien ohella.

Lähteet

Asetus lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta 14.11.2002/955.

CreaUse. 2011. Käytettävyys. Viitattu 25.1.2011.
<http://creause.wikispaces.com/kaytettavauus>

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. 2010. Kouluteiden liikenneturvallisuus. Viitattu 30.12.2010.
<http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/uudenmaanely/Liikenneturvallisuus/Sivut/Kouluteidenliikenneturvallisuus.aspx>

Haiko, M., Karvonen, J. & Wikström, G. 2010. Koulun pelastussuunnitelma ja turvallisuus. Kuntaliitto. Viitattu 13.12.2010.
[http://www.intermin.fi/lh/ita/sivistys/home.nsf/files/8CE3592D34AD3288C225742E00319419/\\$file/170408%20Uusi%20kooste.ppt#6](http://www.intermin.fi/lh/ita/sivistys/home.nsf/files/8CE3592D34AD3288C225742E00319419/$file/170408%20Uusi%20kooste.ppt#6)

Hallituksen esitys 205/2002. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain sekä ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 11 ja 16 §:n muuttamisesta. Viitattu 3.1.2011
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020205.pdf>

Hallituksen esitys 86/1997. Hallituksen esitys eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi. Viitattu 5.1.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1997/19970086>

Helsingin kaupungin opetusvirasto. 2003. Peruskoulujen kehittäminen turvallisiksi oppimis- ja työympäristöiksi. Työryhmän muistio. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja B1:2003. Viitattu 28.12.2010.
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/d4caa9804a177c7bb1dff93d8d1d4668/peruskoulujen_kehittaminen_turvallisiks_oppimisymparistoiksi_etc.pdf?MOD=AJPERES

Henttonen, T. 2000. Turvallisuuden mittaaminen. Diplomityö. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Viitattu 5.1.2011.
<http://www.tukes.fi/Tiedostot/julkaisut/7-2000.pdf>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. 12. Helsinki: Tammi.

Holopainen, P., Järvinen, R., Kuusela, J. & Packalen, P. 2009. Työrauha tavaksi. Opetushallitus. Helsinki: Edita. Viitattu 3.1.2011.
http://www.oph.fi/download/121557_Tyorauha_tavaksi.pdf

Invalidiliitto. 2009. Rakennetun ympäristön esteettömyyskartointu. Invalidiliiton julkaisuja 0.38. Viitattu 18.1.2011.
http://inport2.invalidiliitto.fi/Raken_Ympariston_Esteet_netti.pdf

Itä-Suomen liikenneturvallisuustoimija. 2010. Koululaisten liikenneturvallisuus. Viitattu 30.12.2010.
http://www.itatoimija.fi/Koulujen+liikenneturvallisuus?user_session=1fec52395099acba7644a352fc6a7727

Juuti, P. & Lindström, K. 1995. Postmoderni ajattelu ja organisaation syvälinen muutos. Työ ja ihminen. Tutkimusraportti 4, Jto-tutkimuksia, sarja 9. Työterveyslaitos. Johtamistaidon opisto. Helsinki.

Kansanterveyslaki 28.1.1972/66.

Kela. 2010. Sopimus ja toimintasuunnitelma. Viitattu 13.1.2011.
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/210708141508KP?OpenDocument>

Konu, A. 2002. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 5.1.2011.
<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5445-6.pdf>

Koulun hyvinvointiprofiili. 2004. Tietoa hyvinvointiprofiilista. Viitattu 14.12.2010.
<http://www10.edu.fi/hyvinvointiprofiili/info.php?lang=>

Korkeakoulun turvallisuuskäsikirja. 2010. Laurea ammattikorkeakoulun julkaisusarja C14. Helsinki: Edita
<http://markkinointi.laurea.fi/julkaisut/c/c14.pdf>

Koskinen, T & Mironen, A. 2003. Turvallinen ja terveellinen työpaikka on jokaisen oikeus. SAK. Viitattu 16.11.2010.
<http://www.sak.fi/suomi/ServiceServlet?type=attachment&source=SAKAttachments&id=367>

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630.

Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36.

Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta 20.1.2006/44.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Liikenneturva. 2010. Koulun liikenneturvallisuussuunnitelma. Viitattu 30.12.2010.
<http://www.liikenneturva.fi/multimagazine/web/liikenneturvallisuussuunnitelma/liikenneturvallisuussuunnitelma/index.php>

Lukiolaki 21.8.1998/629.

Luostarinen, J. 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. Turvallisuuden kehittäminen alkaa riskein kartoituksella. Viitattu 4.1.2011.
<http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2010/2101/kouluturvallisuus.html?lang=fi>

Opetushallitus. 2010. A. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Määräykset ja ohjeet 2010:27. Viitattu 13.12.2010.
http://www.oph.fi/download/129690_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf

Opetushallitus .2010. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset. Määräys 29.10.2010. Viitattu 28.12.2010.
http://www.oph.fi/download/127373_Perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteiden_muutokset_291010.pdf

Opetushallitus. 2010. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet. Viitattu 13.12.2010.
<http://www.oph.fi/info/ops/>

Opetusministeriö. 2000. Turvatyöryhmän muistio. Viitattu 31.1.2011.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2000/liitteet/tr20_2000.pdf

Parkkinen, J. 2001. Käytettävyys, mitä se on? Adage. Viitattu 24.1.2011.
<http://www.adage.fi/blogi/2001/kaytettavyys-mita-se-on/>

Pelastuslaki 4.9.2003/468.

Peltonen, H. 2009. Turvallinen elämä lapsille ja nuorille - Lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyohjelma. Opetushallitus. Viitattu 3.1.2011
http://www.ktl.fi/attachments/taty/peltonen_turvallinen_elama_lapsille_ja_nuorille.pdf

Peruskoululaki 27.5.1983/476.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Pesola, K. 2009. Esteettömyysopas - mitä, miksi, miten. Invalidiliiton julkaisuja 0.39. Viitattu 19.1.2011.
http://www.invalidiliitto.fi/files/attachments/esteettomyysopas_pdf.pdf

PK-RH. 2011. Mitä ovat riskit? Viitattu 10.1.2011.
<http://www.pk-rh.fi/startti-riskienhallintaan/mita-ovat-riskit/>

Rappe, A. 2010. Verkkoportaalihankkeen projektisuunnitelma, koulunturvaverkko.fi. Laurea opinnäytetyö. Viitattu 15.12.2010.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010112615755>

Reiman, T. 2009. Organisaatiokulttuuri ja turvallisuus. VTT. Libella painopalvelu Oy: Espoo. Saatavana www-muodossa:
<http://www.vtt.fi/inf/pdf/tiedotteet/1999/T2009.pdf>

Ruokolainen, R & Alila, K.(toim.) 2004. Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:6. Viitattu 7.12.2010.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3644.pdf

Ruuhilehto, K & Vilppola, K. 2000. Turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuden edistäminen yrityksessä. Tukes julkaisu 1/2000. Viitattu 18.2.2010.
<http://www.tukes.fi/Tiedostot/julkaisut/1-2000.pdf>

Sisäasiainministeriö. 2009. Perusopetuksen turvallisuuskortti. Sisäasiainministeriön julkaisuja 31/2009. Viitattu 30.12.2010.
[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/8A6D3F219498D089C225773800479B7F/\\$file/312009.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/8A6D3F219498D089C225773800479B7F/$file/312009.pdf)

Sisäasiainministeriö. 2009. B. Oppilaitosten turvallisuus. Sisäasiainministeriön julkaisuja 40/2009. Viitattu 10.1.2011.
[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/6302A1CE9D552758C22576B0002390F2/\\$file/402009.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/6302A1CE9D552758C22576B0002390F2/$file/402009.pdf)

Sisäasiainministeriön turvallisuusalan neuvottelukunta. 2007. Palvelutyöpisteiden turvallisuussuunnitteluopas. Sisäasiainministeriön julkaisuja 47/2007. Viitattu 28.12.2010.
[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/B38B82362DEED65CC225738600286DE0/\\$file/472007.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/B38B82362DEED65CC225738600286DE0/$file/472007.pdf)

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003. Ensiapuvalmius työpaikoilla. Työsuojeluoppaita ja ohjeita 33. Tampere: Hermes Oy.
<http://pre20090115.stm.fi/hm1069409943411/passthru.pdf>

TTK. 2011. Työsuojelun toimintaohjelma. Viitattu 12.1.2011.
http://www.tyoturva.fi/tyosuojelu_tyopaikalla/tyosuojelun_toimintaohjelma

Turvallisuustyöryhmän muistio. 2003. Peruskoulujen kehittäminen turvalliseksi oppimis- ja työympäristöiksi. Helsingin kaupungin opetusvirastoon julkaisusarja B 1:2003. Viitattu 10.12.2010.
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/d4caa9804a177c7bb1dff93d8d1d4668/peruskoulujen_kehittaminen_turvallisiks_oppimisymparistoiksi_etc.pdf?MOD=AJPERES

Turvatyöryhmän muistio. Opetushallitus. 2000. Opetusministeriön työryhmien muistioita 20:2000: Viitattu 20.11.2010.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2000/liitteet/tr20_2000.pdf

Työsuojeluhallinto. 2011. Työsuojelun toimintaohjelma. Viitattu 12.1.2011.

<http://www.tyosuojelu.fi/fi/toimintaohjelma>

Työsuojeluhallinto. 2010. Työsuojelutoiminta työpaikoilla. Viitattu 9.12.2010.

<http://www.tyosuojelu.fi/fi/tyosuojelutoiminta>

Työsuojeluhallinto. 2010. Työterveyshuolto. Viitattu 9.12.2010

<http://www.tyosuojelu.fi/fi/tyoterveyshuolto>

Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1383.

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 28.5.2009/380.

Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 4.9.2003/787.

Yritysturvallisuus EK Oy. 2009. Yritysturvallisuuden osa-alueet. Viitattu 7.12.2010.

<http://www.ek.fi/ytnk08/fi/yritysturvallisuus.php>

Yrityksen turvallisuuskulttuuri. 2010. Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto. Viitattu 16.11.2010.

http://osha.europa.eu/fop/finland/fi/good_practice/turvallisuus/kulttuuri.stm

Waitinen, M. 2011. Turvallisuuskulttuurin mittaaminen. Helsingin pelastuskoulu. Viitattu 5.1.2011.

http://www.sppl.fi/files/654/Matti_Waitinen_2.pdf

Kuvat

Kuva 1: Koulujen turvallisuuden varmistaminen.	7
Kuva 2: Organisaatiokulttuurin muutoksen aikaansaaminen.	11
Kuva 3: Organisaation kulttuurin kehityspolku	12
Kuva 4: Kouluja koskeva lainsäädäntö turvallisuuden näkökulmasta.	22
Kuva 5: Kouluja velvoittavat toimenpiteet.....	23

Liitteet

Liite 1: Turvallisuuden portaat sisältö.	32
Liite 2: Turvallisuuden portaiden sisältöehdotus.....	55

Liite 1 Turvallisuuden portaat sisältö

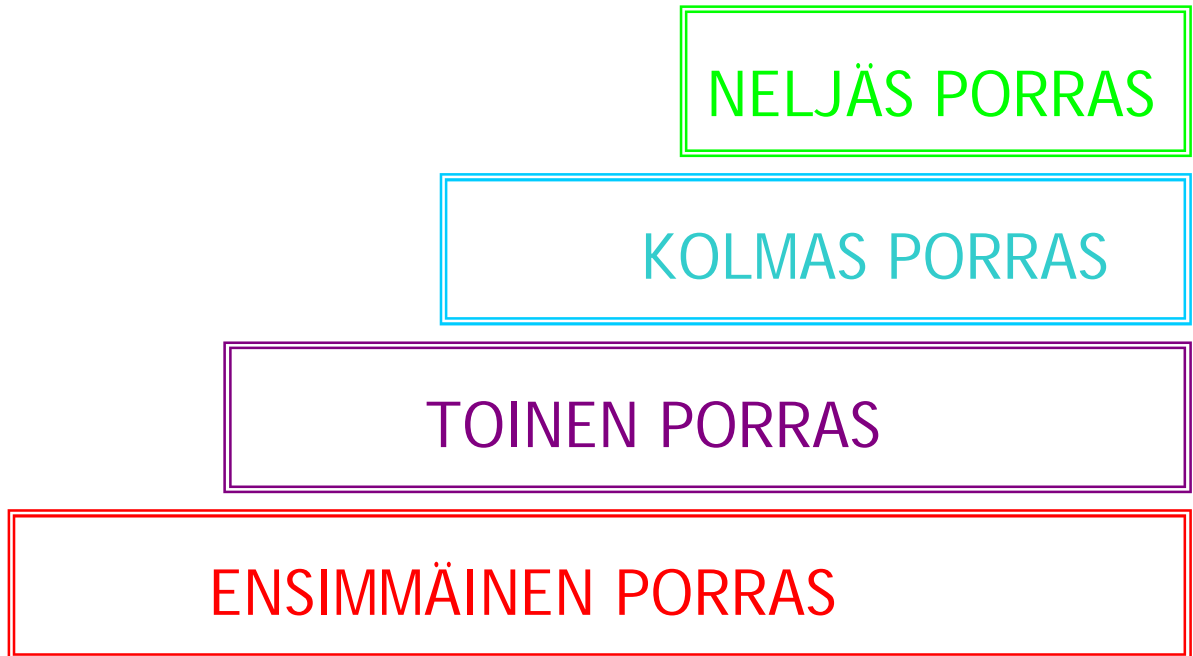
TURVALLISUUDEN PORTAAT

Sisällys

1	Aloitus.....	33
2	Ensimmäinen porras	33
2.1	Kaikkia kouluasteita koskevat lait ja asetukset.....	34
2.2	Esiopetukseen liittyvä lainsäädäntö	40
2.3	Perusopetukseen liittyvä lainsäädäntö	42
2.4	Toisen asteen koulutukseen liittyvä lainsäädäntö.....	43
3	Ensimmäisen portaan jaottelu	44
3.1	Vaatimuslistat.....	45
3.2	Portaan tulokset ja päivittäminen	48
4	Toinen porras	49
5	Kolmas porras.....	52
6	Neljäs porras.....	53
7	Portaiden arviointi.....	53

1 Aloitus

Turvallisuudenportaiden yleisnäkymä havainnollistaa portaiden idean (kuva 1).

Kuva 1. Turvallisuuden portaat

Kyseinen kuva tulee olla internetversion aloitussivustolla. Lisäksi aloitussivun tulee sisältää seuraavat asiat:

- Portaiden idea ja tavoitteet
- Portaiden ohjeet käyttäjärhmittäin (koulun vastuuhenkilöt: työkalu, koulutuksen järjestäjä: arviointi)
- Lyhyt esitys kunkin portaan sisällöstä

2 Ensimmäinen porras

Koulujen turvallisuuteen liittyviä käytänteitä ohjaavat lukuisat eri säädökset. Tällaisia ovat mm. lait ja asetukset, opetussuunnitelman perusteet, työsuojeluun ja työterveyshuoltoon liittyvät säädökset, palo- ja pelastusviranomaisten ohjeistukset sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon ja ensiapuun liittyvät ohjeet. Ensimmäinen porras on koulujen turvallisuuden kulmakivi. Ensimmäinen porras kattaa kouluja koskevat lait ja asetukset, tarkemmin sanottuna, näistä säädöksistä tulevat velvoitteet eli suunnitelmat ja muut toimenpiteet. Kun tämä peruspilari on kunnossa, voidaan turvallisuutta lähteä kehittämään ylemmäs portaita. Kaikkien kouluasteiden tulee saavuttaa ensimmäisessä portaassa 100 %:n tulos. Koulutuksen järjestäjän tulee vaatia, että kaikki tässä tasossa esitetyt toimenpiteet ovat kunnossa kouluissa.

Seuraavassa on esitetty kaikki kouluja koskevat lait ja asetukset sekä kaikki toimenpiteet, joihin ne velvoittavat.

2.1 Kaikkia kouluasteita koskevat lait ja asetukset

Kouluasteesta riippumatta kaikkia kouluja koskettavat työturvallisuuslaki, laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta, työterveyshuoltolaki ja pelastuslaki. Kaikki nämä lait ja niiden edellyttämät suunnitelmat poikkeavat toisistaan, mutta liittyvät usein kiinteästi toisiinsa ja kattavat osin samoja asioita. Esimerkiksi ensimmäisen portaan jaottelussa riskikartoitus on nostettu omaksi kokonaisuudekseen, siitä syystä, että lähes poikkeuksetta kaikkien lakien ja niiden edellyttämien suunnitelmien taustalla on riskikartoitus.

Työturvallisuuslaki

Työturvallisuuslain (TTL, 738/2002) 2 §:n mukaan lakia sovelletaan työsopimuksen perusteella tehtävään työhön sekä virkasuhteessa tai siihen verrattavassa julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa tehtävään työhön. Lisäksi lakia sovelletaan oppilaan ja opiskelijan työhön koulutuksen yhteydessä.

Työturvallisuuslaki edellyttää, että työnantajalla on turvallisuuden edistämiseksi työsuojelun toimintaohjelma. Sen tulee kattaa työolosuhteiden kehittämistarpeet ja työympäristön liittyvien tekijöiden vaikutukset. Laki edellyttää myös järjestelmällistä työn vaarojen selvittämistä ja riskien arviointia. Riskienarviointi on kaiken turvallisuustyön peruslähtökohta. Se toimii kaikkien suunnitelmien ja toimenpiteiden pohjana. Riskikartoituksen avulla turvallisuustyö voidaan kohdentaa juuri kyseiseen kohteeseen.

Lain mukaan kaikki työhön liittyvät vaarat ja uhat on

1. Selvitettävä ja tunnistettava
2. Poistettava heti ja kokonaan
3. Tai ellei se ole mahdollista vähennettävä ja arvioitava vaara
4. Laadittava suunnitelma työolojen jatkuvalla parantamiselle

(Koskinen, T & Mironen, A. 2003, 14)

Työturvallisuuslaki vaatii työnantajaa huolehtimaan riittävästä työntekijän ohjauksesta ja opetuksesta. Tarkemmin tämä kohta tulee käsitellyksi portaiden tasolla kaksi.

Työnantajan ja työntekijöiden välisestä yhteistoiminnasta on myös ohjeistukset työturvallisuuslaissa. Sen mukaan työnantajan ja työntekijöiden on yhteistoiminnassa

ylläpidettävä ja parannettava työturvallisuutta työpaikalla. Jos yhteistoiminta on järjestetty valvontalain säännösten mukaisesti, se täyttää myös työturvallisuuslaissa säädetyt vaatimukset. Mutta jos organisaatiolla on tavoitteet nousta turvallisuuden portaissa ykkösporrasta ylemmäs on yhteistoimintaa kehitettävä. Tässäkään asiassa lain minimivelvoitetta noudattamalla ei voida taata parasta tulosta turvallisuus työssä. Yhteistoiminta mahdollistaa työntekijöiden osallistumisen ja vaikuttamisen työpaikan turvallisuutta ja terveyttä koskevien asioiden käsittelyyn. Vastuu työsuojelun yhteistoiminnan järjestämisestä on viime kädessä työnantajalla, hän tekee aloitteen yhteistoiminnan järjestämisestä ja menettelytavoista.

TTL 5 §:n mukaan työnantaja on velvollinen huolehtimaan työn ergonomiasta, fyysisestä, henkisestä ja sosiaalisesta kuormittavuudesta. Nämä seikat on huomioitava riskikartoituksessa ja toimittava aiemmin esitetyn neljän kohdan mukaan.

Aina silloin kun väkivallan uhka on ilmeinen laki velvoittaa työnantajaa ennakolta laatimaan menettelytapaohjeet, joissa kiinnitetään huomiota uhkaavien tilanteiden hallintaan ja toimintatapoihin, joilla mahdollisen väkivaltatilanteen vaikutukset työntekijän turvallisuuteen voidaan torjua tai rajoittaa. Ellei ennalta ehkäisyllä saada poistettua ilmeistä väkivallan uhkaa tulee työpaikalla olla tarvittavat turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. (Koskinen, T & Mironen, A. 2003, 26-27). Koulumaailmassa voidaan todeta, että ohjeet väkivaltatilanteiden varalta tulee laatia, erityisesti yksintyöskentelytilanteet huomioiden.

Työturvallisuuslaki edellyttää kouluilta seuraavaa:

- ◆ Riskikartoitus
- ◆ Työsuojelun toimintaohje
- ◆ Pehdytyssuunnitelma
- ◆ Suunnitelma yhteistoiminnasta
- ◆ Ergonomiaohje

Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta

Lain työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (TSValL 44/2006) tarkoituksena on varmistaa työsuojelua koskevien säännösten noudattaminen sekä parantaa työympäristöä ja työolosuhteita työsuojelun viranomaisvalvonnan sekä työnantajan ja työntekijöiden yhteistoiminnan avulla.

Työsuojelun yhteistoiminnan tavoitteena on edistää työnantajan ja työntekijöiden välistä vuorovaikutusta ja tehdä mahdolliseksi työntekijöiden osallistuminen ja vaikuttaminen työpaikan turvallisuutta ja terveellisyttä koskevien asioiden käsittelyyn (TSValL 44/2006.)

Työnantajan on nimettävä edustajansa (*työsuojelupäällikkö*) yhteistoimintaa varten, jollei hän itse hoida tätä tehtävää. Työsuojelupäällikön tehtävänä on avustaa työnantajaa ja esimiehiä tehtävissä, jotka liittyvät työsuojelun asiantuntemuksen hankintaan sekä yhteistyöhön työntekijöiden ja työsuojeluviranomaisten kanssa (TSValL 5. 28 §).

Työpaikalla, jossa säännöllisesti työskentelee vähintään kymmenen työntekijää, työntekijöiden on valittava keskuudestaan työsuojeluvaltuutettu ja kaksi varavaltuutettua edustajikseen tässä luvussa tarkoitettuun yhteistoimintaan sekä yhteydenpitoon työsuojeluviranomaisiin. Muussakin työpaikassa työntekijät voivat valita keskuudestaan edellä tarkoitettut valtuutetut. Työpaikan toimihenkilöasemassa olevilla työntekijöillä on oikeus valita keskuudestaan heitä edustava työsuojeluvaltuutettu ja kaksi varavaltuutettua (TSValL 5. 29 §). Jos työpaikalla työskentelee säännöllisesti vähintään 20 työntekijää, on perustettava työsuojelutoimikunta.

Työsuojeluasioiden hoitaminen ja työolojen kehittäminen toteutetaan työsuojelun toimintaohjelmalla. Siinä tulee kirjata muun muassa tiedot työpaikan vaaroista ja niiden välttämistä sekä siitä, miten työturvallisuus on organisoitu ja miten vastuut on jaettu. Toimintaohjelman tulee kattaa työkykyä ylläpitävätoiminta. Toimintaohjelma perustuu työpaikalla tehtyyn riskikartoitukseen, jonka työturvallisuuslaki vaatii. (Työsuojeluhallinto 2010).

Yhteistoimintalain mukaan (TSValL 5. 26 §) yhteistoiminnassa tulisi käsitellä seuraavat asiat:

- työntekijän turvallisuuden ja terveyden välittömästi vaikuttavat asiat ja niitä koskevat muutokset
- periaatteet ja tapa, joiden mukaan työpaikan vaarat ja haitat selvitetään sekä edellä tarkoitettussa selvityksessä ja työterveyshuollon tekemässä työpaikkaselvityksessä esille tulleet työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden yleisesti vaikuttavat seikat
- työkykyä ylläpitävään toimintaan liittyvät ja muut työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden vaikuttavat kehittämistavoitteet ja -ohjelmat
- työntekijöiden turvallisuuden, terveyden ja työkykyyn vaikuttavat työn järjestelyyn ja mitoittamiseen sekä niiden olennaisiin muutoksiin liittyvät asiat
- työsuojeluviranomaisen valvontaan kuuluvassa laissa tarkoitetun työntekijöille annettavan opetuksen, ohjauksen ja perehdyttämisen tarve ja järjestelyt
- työhön, työympäristöön ja työyhteisön tilaan liittyvät, työn turvallisuutta ja terveellisyttä kuvaavat tilasto- ja muut seurantatiedot
- kaikkien edellä mainittujen asioiden toteutumisen ja vaikutusten seuranta.

Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta edellyttää kouluilta seuraavaa:

- ◆ Riskikartoitus
- ◆ Työsuojelun toimintaohjelma

Opetussuunnitelma

Opetussuunnitelma on suunnitelma siitä, miten opetus järjestetään. Opetussuunnitelmat perustuvat opetushallituksen määrittämiin opetussuunnitelman perusteisiin. Määräyksellä varmistetaan koulutuksellisten perusoikeuksien, tasa-arvon, opetuksellisen yhtenäisyyden, laadun ja oikeusturvan toteutuminen (Opetushallitus, 2010). Opetussuunnitelman perusteet on luotu kaikille eri kouluasteille, perusteisiin tutustutaan tarkemmin kunkin kouluasteen kohdalla.

Perusopetuslain (POL 628/1998) 31 §:n mukaan oppilaalla on oikeus saada tarvittava oppilashuolto, jolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuollon tavoitteet ja keskeiset periaatteet määritellään opetussuunnitelman perusteissa. Näiden mukaan oppilashuoltoa koskevat periaatteet ja tavoitteet eroavat eri kouluasteilla osin toisistaan tavoitteiden laajuuden ja sisältöjen osalta. Kuitenkin kaikkien kouluasteiden opetussuunnitelmissa tulee olla määriteltynä ja kuvattuna seuraavat opetustoimen oppilashuoltoa koskevat toimintamallit:

- 1) kouluyhteisön toiminta terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi
- 2) kouluyhteisön yhteistyö ja keskinäinen työn- ja vastuunjako oppilashuollon palveluista vastaavien kanssa
- 3) kouluyhteisön toimintatavat ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on määrätä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen oppilashuollon järjestämistapa. Käytännössä koulutuksen järjestäjän tulee määrittää oppilashuoltoryhmä, joka vastaa oppilashuollon toteutumisesta. Tarkemmat määritteet esitetään kunkin luokka-asteen kohdalla.

Työterveyshuoltolaki

Työterveyshuoltolain (1383/2001) 4 §:n mukaan työnantajan on kustannuksellaan järjestettävä työterveyshuolto työstä ja työolosuhteista johtuvien terveysvaarojen ja -haittojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä työntekijöiden turvallisuuden, työkyvyn ja terveyden suojelemiseksi ja edistämiseksi.

Työterveyshuoltolainsäädännön perusajatuksena on, että työnantaja käyttää työturvallisuuslain perusvelvoitteiden toteuttamisessa apunaan työterveyshuollon ammattihenkilöiden asiantuntemusta.

Työterveyshuollon toiminnan tulisi pohjautua kunkin organisaation tarpeisiin, keskeisimmät tavoitteet työterveyshuollolla ovat (Työsuojeluhallinto 2010 B):

- terveellinen ja turvallinen työympäristö
- hyvin toimiva työyhteisö
- työhön liittyvien sairauksien ehkäisy
- työntekijöiden työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja edistäminen.

Työnantajalla on oltava työterveyshuollosta kirjallinen toimintasuunnitelma. Tämä toimintasuunnitelma sisältää työterveyshuollon osuuden työpaikkakohtaisessa työsuojelutoiminnassa ja niinpä työterveyshuolto on osa työsuojelun toimintaohjelmaa.

Lain mukaan työnantajalla on oltava kirjallinen päihdeohjelma, jos työnantajan on tarkoitus tehdä työntekijälle huumausainetesti, mutta kuten aiemminkin on todettu, ei lain minimivaatimuksia pilkun tarkasti noudattamalla saavuteta parhaita tuloksia. Päihdeohjelma on siis hyvä olla laadittuna muussakin tapauksessa. Päihdeohjelman tulee sisältää työpaikan yleiset tavoitteet ja noudatettavat käytännöt päihteiden käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseksi. Ohjelma voi olla osa työterveyshuollon toimintasuunnitelmaa.

Työterveyshuoltoon kuuluu hyvän työterveyshuoltokäytännön mukaisesti (Työterveyshuoltolaki 12 §):

- työn ja työolosuhteiden terveellisyyden ja turvallisuuden selvittäminen ja arviointi toistuvien työpaikkakäynnin ja muita työterveyshuollon menetelmiä käyttäen ottaen huomioon työpaikan altisteet, työn kuormittavuus, työjärjestelyt sekä tapaturma- ja väkivaltavaara samoin kuin näiden tekijöiden huomioon ottaminen työtä, työmenetelmiä ja työtiloja suunniteltaessa sekä työolosuhteiden muutostilanteissa
- työperäisten terveysvaarojen ja -haittojen, työntekijöiden terveydentilan sekä työ- ja toimintakyvyn selvittäminen, arviointi ja seuranta mukaan lukien työstä ja työympäristöstä aiheutuva erityinen sairastumisen vaara sekä edellä mainituista seikoista johtuvat terveystarkastukset ottaen huomioon työntekijän yksilölliset ominaisuudet
- toimenpide-ehtotusten tekeminen työn terveellisyyden ja turvallisuuden parantamiseksi, tarvittaessa työn sopeuttamiseksi työntekijän edellytyksiin, työntekijöiden työ- ja toimintakyvyn ylläpitämiseksi ja edistämiseksi sekä toimenpide-ehtotusten toteutumisen seuranta

- tietojen antaminen, neuvonta ja ohjaus työn terveellisyttä ja turvallisuutta sekä työntekijöiden terveyttä koskevissa asioissa mukaan lukien työntekijän perustellusta syystä työkuormituksestaan pyytämä selvitys
- vajaakuntoisen työntekijän työssä selviytymisen seuranta ja edistäminen työntekijän terveydelliset edellytykset huomioon ottaen, kuntoutusta koskeva neuvonta ja hoitoon tai lääkinnälliseen tai ammatilliseen kuntoutukseen ohjaaminen
- yhteistyö muun terveydenhuollon, työhallinnon, opetushallinnon, sosiaalivakuutuksen ja sosiaalihuollon sekä työsuojeluviranomaisen edustajien kanssa; tarvittaessa yhteisen työpaikan työnantajien työterveyshuollon palvelujentuottajien ja muiden tarvittavien tahojen kanssa
- osallistuminen ensiavun järjestämiseen
- omalta osaltaan suunnitella ja toteuttaa osana työterveyslaissa määriteltyjä työterveyshuollon tehtäviin kuuluvia työkykyä ylläpitäviä ja edistäviä toimenpiteitä, joihin sisältyy tarvittaessa kuntoutustarpeen selvittäminen
- työterveyshuollon toiminnan laadun ja vaikuttavuuden arviointi ja seuranta.

Työterveyshuoltolaki edellyttää kouluilta seuraavaa:

- ◆ Riskikartoitus
- ◆ Vaaranpaikkakartoitus
- ◆ Ergonomiaohje
- ◆ Ensiapuohjeistukset
- ◆ Työterveyshuollon toimintasuunnitelma

Pelastuslaki

Pelastuslain (PelastusL 468/2003) mukaan rakennuksen omistaja ja haltija ovat velvollisia ehkäisemään vaaratilanteita. Lisäksi heidän on ryhdyttävä sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin he omatoimisesti kykenevät. Pelastuslain mukainen pelastussuunnitelma on laadittava:

- kokoontumis- ja liiketiloihin, joissa on runsaasti yleisöä tai asiakkaita, kuten yli 50 asiakaspaikan ravintoloihin, yli 25 hoitopaikan päiväkotihuoneistoihin ja yli 500 neliömetrin kokoihin myymälöihin, kouluihin, urheilu- ja näyttelyhalleihin, teattereihin, kirkkoihin, kirjastoihin ja liikenneasemille
- yrityksiin, laitoksiin ja vastaaviin kohteisiin, joissa työntekijöiden ja samanaikaisesti paikalla olevien muiden ihmisten määrä on yleensä vähintään 30

Pelastuslain vaatimassa pelastussuunnitelmassa tulee käsitellä seuraavat asiat (Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 2003, 10 §):

- 1) ennakoitavat vaaratilanteet ja niiden vaikutukset
- 2) toimenpiteet vaaratilanteiden ehkäisemiseksi

- 3) poistumis- ja suojautumismahdollisuudet sekä sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyt
- 4) turvallisuushenkilöstö, sen varaaminen ja kouluttaminen sekä muun henkilöstön tai asukkaiden perehdyttäminen suunnitelmaan
- 5) tarvittava materiaali kuten alkusammutus-, pelastus- ja raivauskalusto, henkilösuojaimet ja ensiaputarvikkeet sen mukaan kuin ennakoitujen vaaratilanteiden perusteella on tarpeen
- 6) ohjeet erilaisia 1 kohdan mukaisesti ennakoituja onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteita varten
- 7) miten suunnitelmaan sisältyvät tiedot saatetaan asianomaisten tietoon.

Pelastussuunnitelmassa on tarpeen mukaan otettava huomioon myös kohteen tavanomaisesta poikkeava käyttö. Koulutiloja käyttävät usein muutkin toimijat esimerkiksi iltaisin ja viikonloppuisin, tämä on huomioitava pelastussuunnitelmaa tehtäessä. Lisäksi suunnitelmassa tulee huomioida, miten rakennuksessa tai tilassa olevien heikentynyt toimintakyky otetaan huomioon vaaratilanteisiin varautumisessa.

Pelastuslaki edellyttää kouluilta seuraavaa:

- ◆ Pelastussuunnitelma
- ◆ Suunnitelma koulujen tavanomaisesta poikkeava käyttö
- ◆ Esteettömyyskartoitus

2.2 Esiopetukseen liittyvä lainsäädäntö

Lasten päivähoidolla tarkoitetaan lastenpäivähoidon lain (PhL 36/1973) mukaan lapsen hoitoa tätä tarkoitusta varten perustetussa laitoksessa (päiväkoti), lapsen hoitoa yksityiskodissa tai muissa perheenomaisissa olosuhteissa (perhepäivähoito tai perhepäiväkoti) tai sisällä tai ulkona tapahtuvaa lasten leikin- ja toiminnan ohjausta ja valvontaa tätä tarkoitusta varten varatussa paikassa tai alueella. Lasten päivähoitoa voivat saada lapset, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä sekä milloin erityiset olosuhteet sitä vaativat eikä hoitoa ole muulla tavoin järjestetty, myös sitä vanhemmat lapset. Eli lasten päivähoitoon kuuluu esiopetus, sekä alaluokkien aamu- ja iltapäiväkerhojen toiminta ja nämä toiminnot tulee järjestää huomioiden laki lasten päivähoidosta.

Laki esiopetuksessa ei ota tarkemmin kantaa esiopetuksen turvallisuuteen, mutta kuten Ruokolainen ja Alila toteavat (2004, 31) että perusopetuslaissa määritetyt seikat koskettavat myös oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna annettavasta esiopetuksesta. Eli jos perusopetuksen mukaista esiopetusta järjestetään lasten päivähoidosta annetun lain tarkoittamassa päivähoitopaikassa, esiopetukseen sovelletaan perusopetuslain lisäksi, mitä lasten päivähoidosta annetussa laissa tai asetuksessa säädetään. Käytännössä siis esiopetukseen sovelletaan samoja kriteerejä kuin perusopetuksen kohdalla.

Esiopetuksen opetussuunnitelma

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, johon sisältyy fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus (opetushallitus 2010, 9). Opetussuunnitelman perusteissa todetaan myös, että kaiken lähtökohdana on huolenpito hyvästä ja turvallisesta päivästä ja oppimisympäristön turvallisuutta tai terveyttä vaarantaviin tekijöihin tulee puuttua välittömästi. (opetushallitus 2010, 9.) Turvallisuuden edistäminen on osa yhteisön toimintakulttuuria ja se tulee huomioida kaikessa toiminnassa (opetushallitus 2010, 40).

Oppilashuollon tavoitteena on toimintakyvyn takaaminen fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa, sisältäen ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteiden jälkeisen psykososiaalisen tuen. Lisäksi opetussuunnitelman perusteissa todetaan selvästi, että suunnitelmaa tehtäessä on laadittava suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. (Opetushallitus 2010, 40.)

Fyysistä turvallisuutta edistetään esiopetuksessa huolehtimalla rakennukseen, opetustiloihin, välineisiin, opetusjärjestelyihin, opetustilanteisiin sekä esiopetusyhteisön ulkopuolella tapahtuvaan esiopetukseen liittyvistä turvallisuustekijöistä. Tämän lisäksi turvallisuustyössä on huomioitava esiopetuksen kuljetukset, tapaturmien ennaltaehkäisy ja tietoturvallisuus. Käytännössä kuljetusten osalta tämä tarkoittaa, että kuljetusten odotusaikojen valvonnasta ja ohjatusta toiminnasta sekä matkojen aikaisesta turvallisuudesta huolehditaan sopimalla yhteiset menettelytavat. (Opetushallitus 2010, 41.)

Aivan kuten esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa opetushallitus (2010, 41) toteaa että kaikessa turvallisuustyössä tulee huomioida alan lainsäädäntö, esiopetuksen turvallisuusohjeet ja muut paikalliset turvallisuuteen liittyvät linjaukset. Käytännössä tähän törmää jo tutustumalla turvallisuuden portaisiin. Turvallisuuden edistämiseksi esitetyt toimenpiteet kulkevat samantyyppisinä kautta linjan, esiopetuksesta ammatilliseen koulutukseen. Niinpä tässä kohdin on nostettu esiin vain ne suunnitelmat, jotka eivät nousseet esiin kaikkia kouluasteita koskevassa lainsäädännössä.

Esiopetuksen järjestäjän tulee siis laatia seuraavat suunnitelmat:

- ◆ Paikallinen opetussuunnitelma
- ◆ Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy-suunnitelma
- ◆ Järjestyssäännöt
- ◆ Toimintaohjeet uhka- ja vaaratilanteisiin
- ◆ Suunnitelma jälkihoidon järjestämisestä

2.3 Perusopetukseen liittyvä lainsäädäntö

Peruskoulu on yhtenäinen yhdeksänvuotinen koulu. Peruskoulun kuusi alinta vuosiluokkaa muodostaa sen ala-asteen ja kolme ylintä yläasteen.

Perusopetuslain (POL 628/1998) mukaan oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Hallituksen esityksen (86/1997) perustelujen mukaan tämä säännös tarkoittaa opetukseen tarkoitettujen välineiden ja tilojen turvallisuutta. Lisäksi laki velvoittaa koulutuksen järjestäjää huolehtimaan siitä, että oppilaat eivät joudu väkivallan tai muun kiusaamisen kohteeksi koulussa. Perusopetuksessa oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön kattavat myös koulumatkat, sillä opetuksen järjestäjä vastaa oppilaille sattuneista tapaturmista myös koulumatkoilla.

Opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut koulussa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä koulu yhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä.

POL 31 §:n mukaan oppilaalla on oikeus saada tarvittava oppilashuolto, jolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa.

Perusopetuksen opetussuunnitelma

Oppilashuollon tavoitteena on toimintakyvyn takaaminen fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa, sisältäen ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteiden jälkeisen psykososiaalisen tuen (opetushallitus 2010, 45). Perusopetuksen opetussuunnitelman määräyksissä on aivan samat kohdat kuin esiopetuksen määräyksissä, jotka liittyvät järjestyssääntöihin ja suunnitelmaan kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisystä.

Fyysistä turvallisuutta edistetään perusopetuksessa huolehtimalla rakennukseen, opetustiloihin, välineisiin, opetusjärjestelyihin, opetustilanteisiin sekä perusopetusyhteisön ulkopuolella tapahtuvaan opetukseen liittyvistä turvallisuustekijöistä. Osana perusopetusta liittyvät erilaiset työelämään tutustumisjaksot. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että työelämään tutustumispaikka on turvallinen ja että oppilaan oppimisympäristö on

työelämään tutustumisen aikana oppilaalle turvallinen. Tämän lisäksi turvallisuustyössä on huomioitava perusopetuksen kuljetukset, tapaturmien ennaltaehkäisy ja tietoturvasuus. Käytännössä kuljetusten osalta tämä tarkoittaa, että kuljetusten odotusaikojen valvonnasta ja ohjatusta toiminnasta sekä matkojen aikaisesta turvallisuudesta huolehditaan sopimalla yhteiset menettelytavat. (Opetushallitus 2010, 41.)

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että kaikilla kouluilla on turvallisuutta koskevat toimintaohjeet. Koulu yhteisön terveellisyyttä, turvallisuutta ja toimintaohjeiden toteutumista seurataan ja arvioidaan suunnitelmallisesti yhteistyössä kouluterveydenhuollon ja muiden tarvittavien viranomaisten kanssa. Paikallinen yhteistyö opetustoimen eri toimijoiden ja muiden viranomaisten kanssa tukee tarkoituksenmukaista toimintaa turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa ja niiden ennaltaehkäisyssä (opetushallitus 2010, 47).

Perusopetuksen järjestäjän tulee siis laatia seuraavat suunnitelmat:

- ◆ Paikallinen opetussuunnitelma
- ◆ Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy suunnitelma
- ◆ Järjestyssäännöt
- ◆ Toimintaohjeet uhka- ja vaaratilanteisiin
- ◆ Suunnitelma jälkihoidon järjestämisestä
- ◆ Oppilashuollon suunnitelma

2.4 Toisen asteen koulutukseen liittyvä lainsäädäntö

Lukiolain (LL 629/1998) 21 §:n ja lain ammatillisesta koulutuksesta (630/1998) 19 §:n mukaan opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskelu ympäristöön.

Koulutuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetushallituksen tulee opetussuunnitelman perusteissa antaa määräykset tämän suunnitelman laatimisesta.

Koulutuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut oppilaitoksessa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä koulu yhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä.

Järjestyssäännössä ja muissa järjestysmääräyksissä voidaan antaa oppilaitos yhteisön turvallisuuden ja viihtyisyyden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä ja asianmukaisesta käyttäytymisestä. Lisäksi määräyksiä voidaan antaa oppilaitoksen

omaisuuden käsittelystä sekä oleskelusta ja liikkumisesta oppilaitoksen tiloissa ja sen alueella.

Yllä esitetyt säädökset eivät koske aikuisten koulutukseen tarkoitettuja opetussuunnitelman perusteita, eikä opetussuunnitelmia. Aikuisten koulutusta varten ei tarvitse myöskään hyväksyä järjestyssääntöjä eikä muita määräyksiä.

Valtioneuvosto on myöhemmin täsmentänyt asetuksella laissa esitettyjä tavoitteita lukion osalta. Asetuksessa lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta (955/2002) määritellään lukio opiskeluympäristönä: Lukion tulee olla opiskelijalle henkisesti ja fyysisesti turvallinen, oppimisen ja osallistumisen mahdollistava avoin ja myönteinen opiskeluympäristö. Lukion tulee tukea vuorovaikutteisuutta sekä oppilaitoksen sisällä että yhteydenpidossa ympäristöön.

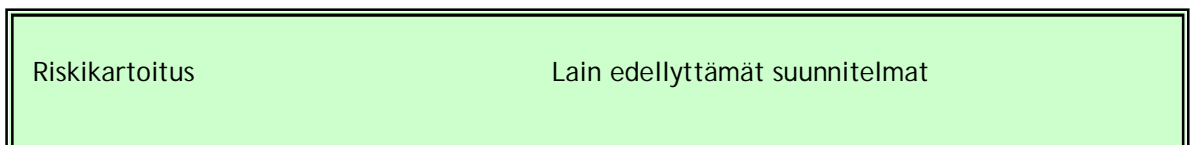
Opetussuunnitelmien osalta toisen asteen koulusta koskevat samat säännökset kuin esiopetusta ja perusopetusta.

Toisen asteen koulutuksen järjestäjän tulee siis laatia seuraavat suunnitelmat:

- ◆ Paikallinen opetussuunnitelma
- ◆ Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy-suunnitelma
- ◆ Järjestyssäännöt
- ◆ Suunnitelma jälkihoidon järjestämisestä
- ◆ Toimintaohjeet uhka- ja vaaratilanteisiin

3 Ensimmäisen portaan jaottelu

Varsinainen työkalu portaissa on sen sisältämät vaatimuslistat, joihin käyttäjä lisää mitkä suunnitelmat ja toimenpiteet koulussa on laadittu rasti ruutuun periaatteella. Samaiseen vaatimuslistaan merkataan tehdyt päivitykset. Vaatimuslistat on jaoteltu käytön helpottamiseksi (kuva 2).

Kuva 2. Ensimmäisen portaan jaottelu

Ensimmäisen portaan jaottelu tulee näkyviin ruudulle, kun käyttäjä klikkaa auki ensimmäisen portaan. Klikkaamalla kuvasta joko riskikartoitus- kohtaa tai lain edellyttämät suunnitelmat, avautuu ruudulle kyseisen kohdan vaatimuslistat.

3.1 Vaatimuslistat

Riskikartoitus

Kaikkien suunnitelmien ja toimenpiteiden taustalla on huolella tehty riskikartoitus. Turvallisuuden kulmakivi on ennakointi ja varautuminen, eikä tunnistamattomiin riskeihin voida varautua. Riskikartoitus on edellytys toimivalle ja tulokselliselle turvallisuustyölle. Lisäksi riskikartoituksen tekeminen vaaditaan useissa laeissa, kuten työturvallisuuslaissa ja pelastuslaissa.

Työturvallisuuslain edellyttämä haittojen ja vaarojen arviointi tulee tehdä yhteistyössä työterveyshuollon ja työsuojelun yhteistoimintahenkilöstön kanssa. Riskinarvioinnissa tulee kiinnittää huomiota erilaisiin uhkiin samoin kuin koulun rakenteelliseen, toiminnalliseen ja henkiseen valmiuteen kohdata niitä (Sisäasiainministeriö 2009,7). Hyvä riskienhallinta on ennakoivaa, tietoista, suunnitelmallista ja järjestelmällistä. Riskeissä ei ole kyse kohtalosta, vaan arkipäivän pienistä asioista. Jos riskeihin ei ole osattu, huomattu tai ehditty ajoissa kiinnittää huomiota, ne pääsevät yllättämään. (PK-RH 2011).

Riskiarviointi on tehtävä huolellisesti ja siinä on pyrittävä huomioimaan kaikki mahdolliset riskit, jopa ne epätodennäköiset. Riskikartoituksen vaatimuslista on jaoteltu Yritysturvallisuus EK:n mukaisesti (Yritysturvallisuus EK Oy, 2009).

KARTOITUS	KYLLÄ	EI	PVM	SEURAAVA PÄIVITYS	VASTUU- HENKILÖ
Henkilöturvallisuus					
Kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus					
Pelastustoiminta					
Rikosturvallisuus					
Tietoturvallisuus					
Tuotannon ja toiminnan turvallisuus					
Työturvallisuus					
Ulkomaantoimintojen turvallisuus					

Valmiussuunnittelu					
Ympäristöturvallisuus					

Jaottelu helpottaa riskien arvioimisessa ja keventää isoa työtaakkaa, kun arvioinnit on helppo jakaa alueiden mukaan myös ajallisesti.

Riskien arviointi käytännössä

1. Riskien tunnistaminen

Riskien tunnistamisessa tarvitaan kaikkien työntekijöiden tuki ja eri ammattiryhmien yhteistyötä, jotta tunnistaminen on riittävän kattavaa.

2. Riskien arviointi

Kun riskit on tunnistettu, täytyy nämä tunnistetut riskit arvioida. Riskin suuruus määrittyy todennäköisyyden ja seurausten vakavuuden kautta. Todennäköisyys ja seuraukset määrittelevät myös sen, miten riskiin tulee suhtautua. Tärkeintä on muistaa, että kaikki riskit eivät ole yhtä vakavia, eikä kaikkia riskejä voida poistaa (Korkeakoulun turvallisuuskäsikirja 2010,45.).

Riskit voidaan arvioida seuraavaa kaaviota käyttäen:

Seuraukset / Todennäköisyys	Vähäiset	Haitalliset	Vakavat
Epätodennäköinen	1. Merkityksetön riski	2. Vähäinen riski	3. Kohtalainen riski
Mahdollinen	2. Vähäinen riski	3. Kohtalainen riski	4. Merkittävä riski
Todennäköinen	3. Kohtalainen riski	4. Merkittävä riski	5. Sietämätön riski

Kuva 3. Riskin suuruuden arviointi

3. Riskienhallintakeinot

Riskien hallintakeinoja ovat poistaminen, siirtäminen, pienentäminen ja sietäminen. Hallintakeinot tulee valita riskin suuruuden mukaan seuraavasti (Korkeakoulun turvallisuuskäsikirja 2010,45):

Merkityksetön riski: Riskin toteutumiseen ei tarvitse erityisesti varautua, mutta sen olemassaolo on tiedostettava.

Vähäinen riski: Riskin toteutumiseen ei välttämättä tarvitse varautua, parempia ratkaisuja on kuitenkin syytä harkita. Tilanteen seuraaminen on tärkeää.

Kohtalainen riski: Riskin pienentäminen on välttämätöntä. Mikäli riskiin liittyy erittäin haitallisia seurauksia, esim. henkilövahingon mahdollisuus, on tapahtuman todennäköisyys tutkittava tarkemmin.

Merkittävä riski: Toimenpiteet riskin pienentämiseksi on aloitettava nopeasti ja riskialtis toiminta lopetettava, kunnes riskiä on pienennetty riittävästi. Mikäli toimintaa ei voida keskeyttää, kaikkien on tiedostettava riskin suuruus, ja toiminta on saatava loppumaan tarvittaessa nopeasti.

Sietämätön riski: Riskialtis toiminta on lopetettava heti ja toimenpiteet riskin pienentämiseksi on aloitettava välittömästi.

Riskien tunnistamisen avuksi on luotu useita erilaisia työkaluja. Tässä kohdin on lyhyet esittelyt työkaluista ja esittelyn jälkeen on linkitys, josta löytyy lisätietoa ja tarvittavia lomakkeita.

Esiteltyjä työkaluja ovat:

- Potentiaalisten ongelmien analyysi
- Pk-haava
- Toimintovirheanalyysi
- Työturvallisuusanalyysi

Lain edellyttämät suunnitelmat

Laki edellyttää kouluilta useita erilaisia turvallisuussuunnitelmia. Nämä suunnitelmat ovat erilaisia, mutta kattavat usein samoja asioita. Suunnitelmia ja niiden päivityksiä voi olla vaikea hallita, niiden suuren lukumäärän vuoksi. Näiden suunnitelmien vaatimuslista on hyvä työkalu, jonka avulla nähdään mitkä suunnitelmat on tehty, mitkä ei, mitkä vaativat päivitystä ym. Suunnitelmia laatiessa ja päivittäessä on tärkeää hyödyntää eri viranomaisten yhteistyö.

Käytännössä kaikki lain edellyttämät suunnitelmat on hyvä koota koulussa yhteen kansioon. Tällöin voidaan puhua koulujen turvallisuuskansiosta. On vaivatonta, kun kaikki suunnitelmat löytyvät yhdestä paikasta.

SUUNNITELMA	KYLLÄ	EI	PVM	SEURAAVA PÄIVITYS	VASTUU- HENKIÖ
Työsuojelun toimintaohje					
Perehdytysuunnitelma					
Suunnitelma yhteistoiminasta					
Ergonomiaohje					
Vaaranpaikkakartoitus					
Ensiapuvalmiuden toimintasuunnitelma					
Työterveyshuollon toimintasuunnitelma (päihdeohjelma)				1 vuosi	
Pelastussuunnitelma					
Suunnitelma koulujen tavanomaisesta poikkeava käyttö					
Esteettömyyskartoitus					
Oppilashuoltosuunnitelma					
Paikallinen opetussuunnitelma					
Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy-suunnitelma					
Järjestyssäännöt					
Toimintaohjeet uhka- ja vaaratilanteisiin					
Suunnitelma jälkihoidon järjestämisestä					

3.2 Portaan tulokset ja päivittäminen

Kun vaatimuslista on kokonaisuudessaan käyty läpi, antaa ohjelma tuloksen portaasta numeraalisena ja prosentteina. Esimerkiksi jos 10:nestä kohdasta 8 on hoidossa, on tulos 8/10 eli 80 %:sesti hoidettu (kuva 4). Näin koulu saa välittömän palautteen mikä on suunnitelmien ja muiden toimenpiteiden taso kyseisellä hetkellä ja ohjelma antaa suoraan palautteen, mitä koulun on tehtävä/voi tehdä edistääkseen kohteen turvallisuustasoa. Ensimmäisessä portaassa on kyse lain vaatimuksista, joten tuloksen tulee olla 100 %. Tästä eteenpäin portaat

pohjautuvat entistä enemmän vapaaehtoisuuteen, joten koulu tai koulutuksen järjestäjä voi halutessaan asettaa tavoitteen mille tasolle tulee pyrkiä.

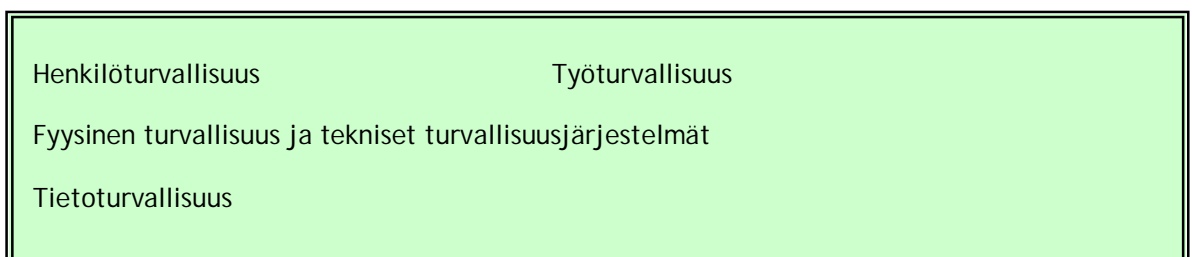
Kuva 4. Turvallisuuden tason arviointi

Portaiden luojan yksi vaihtoehtoinen idea on sähköpostimuistutus, joka lähettää määritellylle henkilölle muistutuksen sähköpostiin, kun jokin suunnitelma vaatii päivitystä.

4 Toinen porras

Koulujen turvallisuusportaiden toinen porras perustuu vapaaehtoisiin suunnitelmiin, raportteihin ja harjoitteisiin. Lait ja asetukset eivät velvoita tässä kohdin esitettyjen suunnitelmien tekoon, mutta ne täydentävät lain vaatimuksia. Näiden suunnitelmien avulla koulun turvallisuuden tasoa voidaan korottaa merkittävästi. Ensimmäisessä portaassa kaikkien koulujen tuli saavuttaa 100 %:n taso. Toisella tasolla suositeltavaa on yhtä hyvä tulos, mutta tuloksia tulee myös peilata koulun kokoon, sijaintiin ja muihin seikkoihin. Koulutuksen järjestäjä voi velvoittaa tässä kohdin kouluilta tietyn tason saavuttamista.

Toisen portaan sisältö on jaettu neljään kategoriaan (kuva 5): henkilöturvallisuus, työturvallisuus, tietoturvallisuus ja fyysinen turvallisuus ja tekniset turvallisuusjärjestelmät. Kunkin kategorian alla on tarkastuslista.

Kuva 5. Portaiden kategoriat

Esitän tässä kohdin esimerkin tavoin, mitä suunnitelmia ja toimenpiteitä porras kaksi voisi sisältää. Lopullinen sisällön tuottaminen on rajattu opinnäytetyön ulkopuolelle ja työtä jatkaa Laurean turvallisuusalan opiskelijat. Sisällön tuoton yhteydessä, täytyy toisen portaan kategoriointi tarkastaa yhteensopivaksi ja toimivaksi. Alla on avattu hieman enemmän joitakin toisen portaan sisältöjä.

SUUNNITELMA	KYLLÄ	EI	PVM	SEURAAVA PÄIVITYS	VASTUU- HENKIÖ
Liikenneturvallisuussuunnitelma Liikenneturva					
Henkisen kriisiavun suunnitelma					
Palvelutyöpisteiden turvallisuussuunnittelu ja turvasuojaus					
Poliisin uhka-arvio - ja ohje					
Kriisiviestintäsuunnitelma					

Liikenneturvallisuussuunnitelma

Hallituksen esityksessä laeiksi perusopetuslain, lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta todetaan, että perusopetuksessa oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön kattaa myös koulumatkat. (Turvallisuustyöryhmän muistio 2003, 10). Perusopetuslain (POL 628/1998) 32 §:n mukaan opetuksen järjestäjä on velvollinen järjestämään peruskoulun oppilaalle koulukyydityksen, jos oppilaan koulumatka on pidempi kuin 5 kilometriä. Koulukyyditys voidaan myöntää harkinnanvaraisena myös lyhyemmille matkoille jos koulumatka on oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioiden vaarallinen, vaikea tai muutoin rasittava.

Koulureittien liikenneturvallisuuden arvioimiseksi on kehitetty atk-ohjelma Koululiitu. Sen avulla voidaan arvioida eri maantiesuoksien vaarallisuusindeksiä, joka on hyvä työkalu arvioitaessa matkojen vaarallisuutta. Koululiitu-menetelmässä käytetään Liikenneviraston tierekisteristä saatavia tiestön ja liikenteen ominaisuustietoja (Itä-Suomen liikenneturvallisuustoimija 2010):

- liikennemäärä
- raskaan liikenteen osuus
- nopeusrajoitus
- ajoradan leveys / pientareen leveys

- tien päällyste
- valaistus
- tien toiminnallinen luokka ja kunnossapitoluokka

Koululiitu ohjelma on hyvä apuvälinen arvioitaessa koulumatkojen turvallisuutta, mutta sitä ei voida pitää ainoana ja yksiselitteisenä perusteena kuljetustarvetta arvioitaessa. Sillä tällaiseen laskentamenetelmään ei voida sisällyttää kaikkea sitä tietoa, joka vaikuttaa matkojen turvallisuuteen. Ohjelman tietojen lisäksi arvioitaessa on huomioitava myös oppilaiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja valmiudet sekä muut muuttuvat olosuhteet liittyen tiestöön. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2010.)

Koulumatkat ovat kuitenkin vain yksi osa laajempaa koulujen liikenneturvallisuutta. Liikenneturva on laatinut ohjeistukset koulujen kokonaisvaltaisen liikenneturvallisuuden parantamiseksi. Koulujen liikenneturvallisuuksuunnitelma on keino tehostaa koulujen liikennekasvatusta ja parantaa liikenneturvallisuutta koulujen lähiympäristössä. Suunnitelma kattaa koulumatkat, liikennekasvatuksen, yhteistyön eri toimijoiden kanssa ja koulun turvallisuuskulttuurin. Sen tavoitteena on tuoda liikenneturvallisuusasiat pysyväksi osaksi koulun toimintaa, kooten yhteen turvalliset toimintatavat ja liikennekasvatuksen. (Liikenneturva 2010.)

Henkisen kriisiavun suunnitelma

Opetushallitus on julkaissut materiaalia kriisitilanteiden käsittelemiseksi. Mukana on muun muassa toimintaohjeita rehtoreille, tietoa kodin ja koulun yhteistyöstä sekä koulun kriisiryhmän toiminnasta. Myös muuta kriiseihin liittyvää materiaalia on tarjolla sivustolla: http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/hyvinvointi_koulussa/oppilas_ ja_opiskelijahuolto/erilaiset_ongelma- ja_kriisitilanteet/kriisit

Palvelutyöpaikkojen turvallisuussuunnittelu ja turvasuojaus

Viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteistyöhankkeen palvelutyöpaikkojen turvallisuussuunnittelu ja turvasuojaus tuloksena on valmistunut opas palvelutyöpaikkojen turvallisuussuunnittelusta ja turvasuojauksesta. Oppaassa kuvataan millä tavoin henkilöstöön kohdistuvan fyysisen väkivallan käyttöä on mahdollista ehkäistä asiantuntevan suunnittelun ja turvasuojausratkaisujenkin keinoin. (Sisäasiainministeriön turvallisuusalan neuvottelukunta 2007.)

Uhka-arvio ja ohje

Poliisi on laatinut kouluja varten ohjeet uhka-arvion tekemiseen sekä toiminnasta uhka ja vaaratilanteissa. Ohjeet eivät ole julkisia, mutta koulun turvallisuusjohto saa ne käyttöönsä ohjauksen kera paikalliselta poliisilta. Ohjeiden tarkoitus on auttaa hahmottamaan turvallisuustilanteita kouluissa ja luoda toimintamalleja poikkeuksellisten tilanteiden varalle. (Sisäasianministeriö 2009, 16.)

Kriisiviestintäsuunnitelma

Kriisiviestintäsuunnitelmassa tulee huomioida sisäinen ja ulkoinen tiedottaminen. Suunnitelmassa ohjeistetaan sellaisten tilanteiden varalle, jossa koulussa tai sen ympäristössä tapahtuu jotakin sellaista poikkeavaa, mikä vaikuttaa henkilökuntaan, oppilaisiin tai väestöön taikka muusta syystä ylittää median uutiskynnyksen. Tiedottamista suunniteltaessa on otettava huomioon niin ennakoiva, tilannekohtainen kuin jälkikäteenkin tiedottaminen. Tiedottamiseen voidaan varautua laatimalla valmiita tiedotuspohjia, kuten esimerkiksi malli lehdistökutsulle ja malli huoltajille lähetettävästä tiedotteesta. (Sisäasianministeriö 2009, 20.)

Muita tutustumisen arvoisia suunnitelmia tai hankkeita turvallisuusportaiden näkökulmasta on mm:

- Varhaisen puuttumisen - hanke Varpu
- Koulun hyvinvointikuvaus Stakes
- Perusopetuksen turvallisuuskasvatuksen opintokokonaisuus eli turvallisuuskortti (Sisäasianministeriö 2009, 3).
- KiVa Koulu- ohjelma
- Turvallisuusohjeet leirikouluihin ja opintokäynteihin

5 Kolmas portas

Koulun turvallisuuden portaiden kolmas portas siirtyy suunnitelmista käytäntöön. Kaksi ensimmäistä porrasta perustuvat erilaisille kirjallisille suunnitelmille ja toimenpiteille. Jotta suunnitelmat tulevat osaksi koulun arkea, täytyvät suunnitelmat viedä käytäntöön. Koulujen tulee siis järjestää niin henkilökunnalle kuin koulun oppilaille erilaisia koulutuksia ja harjoituksia. Nämä toimenpiteet on koottu sisällöksi kolmanteen portaaseen seuraavin kategorioin:

- Harjoitteet
- Koulutukset
- Pehdytys

Toiseksi kolmas porras koostuu eri yhteistyötahojen huomioimisesta, kuten esimerkiksi yhteistyö toisten koulujen, terveydenhuollon, poliisin, pelastustoimen ja sosiaalitoimen kanssa sekä tietenkin oppilaiden vanhempien kanssa. Lisäksi koulujen yhteistyöverkostoja suositetaan laajennettavaksi mm. kuntien nuoriso-, liikunta- ja sosiaalitoimeen nykyistä enemmän.

Haasteena kolmannessa portaassa on näiden seikkojen muuttaminen käytännön kysymyksiksi ja niiden todentaminen. Kuten aiemmin on todettu, kaikki toimenpiteet täytyy olla todennettavissa, jotka ilmoitetaan suoritetuksi vaatimuslistoissa.

Opetusministeriön turvatyöryhmä (2000) nosti muistiossaan tärkeäksi turvallisuutta edistäväksi tekijäksi oppilaiden mahdollisuudet vaikuttaa ja osallistua koulun kehittämiseen, tämä tulisi huomioida kolmannessa portaassa.

6 Neljäs porras

Neljäs porras on koulujen turvallisuusportaiden ylin porras. Tällä tasolla tulisi puhua jo kehittyvästä ja innovatiivisesta turvallisuuskulttuurista. Kun koulu yltä tälle tasolle, tulee turvallisuuden olla kiinteä osa koulujen arkea. Turvallisuus on sisäistetty osaksi jokapäiväistä toimintaa, eikä se ole erillinen osa. Aivan kuten organisaation kulttuurin kehityspolun ylin porras kuvaa: koulu suunnittelee strategisesti, johtaa kokonaisvaltaisesti, tunnistaa mahdollisuuksia, hallitsee kehittymistä ja luo verkostoja (Juuti & Lindström 1995, 31-35). Turvallisuuskulttuurin ovat omaksuneet niin oppilaat, opettajat, muu henkilökunta kuin ylin johtokin.

Yhtenä osana neljättä porrasta on toimivan palautejärjestelmän laatiminen, jonka avulla koulu pystyy järjestelmällisesti varmistamaan omien käytäntöjensä jatkuvan parantamisen. Käytännössä neljännen portaan todentaminen voi olla haastavaa, mutta mahdollisia keinoja voi olla mm.

- Johdon säännölliset turvallisuuskierrokset
- Turvallisuusasioiden mukana olo säännöllisesti kokouksissa ja palavereissa
- Päivitetyt suunnitelmat
- Omien toimintatapojen ja menetelmien luonti

7 Portaiden arviointi

Toisen portaan arvioinnissa käytetään samaa numeraalista arviointia kuin ensimmäisessä portaassa. Numeraalinen arviointi ei ole täysin kattava ja siksi muille portaille (toinen, kolmas ja neljäs porras) on luotu arviointia tukemaan neliasteinen taulukko. Samantyylinen

taulukointi on käytössä oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointissa. Taulukko antaa paremmin suuntaa koulun turvallisuustasosta kuin pelkkä numeraalinen eli prosentuaalinen arvosana. Kyseinen taulukko perustuu numeraaliseen arvosanaan.

Puuttuva alle 50 % Koulu ei ole vakiinnuttanut teemaan liittyviä toimenpiteitä riittävässä määrin.	Käynnistynyt 50 % -70 % Koulu on aluilla turvallisuustyön saralla. Turvallisuuden tärkeys on ymmärretty, mutta onko se sisäistetty osaksi koulun arkea?	Ennakoiva 70 % -90 % Koulun turvallisuuden taso on siedettävällä tasolla. Turvallisuustyön edistämiseksi on resursoitu aikaa ja turvallisuustyö on ymmärretty ennakoivaksi työksi.	Vakiintunut 90 % -> Koulu on laatinut turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat, ohjeet sekä varmistanut henkilöstön ja oppilaiden perehdytyksen ja sisäistänyt turvallisuuden osaksi kehitystä ja koulun arkea.
---	---	--	--

Kuva 6. Portaiden arviointi taulukko

Liite 2 Portaiden sisältöehdotus

